

BIBLIOTEKREFORM 2014

DEL I STRATEGIER OG TILTAK

ABM-UTVIKLING

POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

POST@ABM-UTVIKLING.NO
WWW.ABM-UTVIKLING.NO

ISSN: 1503-5972
ISBN 82-8105-036-5

TRYKK: PDC TANGEN AS
UTGITT I 2006

INNHOOLD

1 Forord	4
1 Innledning	6
2 Bibliotekenes samfunnsoppdrag	8
GLOBALISERING	8
KUNNSKAPSSAMFUNNET	8
MEDIEEKSPLOSJON OG INDIVIDUALISERING	9
UTVIKLINGSBEHOV	11
3 Morgendagens bibliotek	12
HVA ER ET BIBLIOTEK?	12
VEIEN TIL NORGESBIBLIOTEKET	13
4 Målområde 1. Innhold og tjenester i Norgesbiblioteket	16
BRUKERFOKUS	16
DIGITALE TJENESTER OG INNHOOLD	16
NASJONALE FELLESTJENESTER	17
BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSARENA	18
KULTUR- OG LITTERATURFORMIDLING	19
BIBLIOTEKENE OG DET FLERKULTURELLE NORGE	20
BIBLIOTEKTJENESTER I FENGSELENE	20
STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE	21
5 Målområde 2. Norgesbiblioteket – struktur og organisering	26
ORGANISATORISK BIBLIOTEKREFORM	24
STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE 2	33
6 Målområde 3. Kompetanse og forskning	36
KOMPETANSEUTVIKLINGSPROGRAM	36
FAGLIG UTVIKLING OG KUNNSKAPSDELING	37
BIBLIOTEKFORSKNING	37
STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE 3	38
7 Statlig innsats for bibliotekreformen	
ÅRLIGE TILLEGGSMIDLER (I MILLIONER KRONER)	40

FORORD

Denne utredningen er utført av ABM-utvikling på felles oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet og Kunnskapsdepartementet. Det er et omfattende arbeid å gjøre en utredning som skal dekke hele bibliotekfeltet med folkebibliotek, skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek.

Bibliotekene har en enestående posisjon som samfunnets kunnskapsallmenning. Målsettingen er at biblioteksektoren i 2014 skal bestå av et samhandlende nettverk av sterke og kompetente bibliotek. De skal tilby gode, relevante og oppdaterte tjenester og tilføre brukerne kunnskap, kompetanse og kulturopplevelser. Bibliotekene skal være synlige og gi gode og etterspurte tilbud på nettet, i forskningen og undervisningen og i lokalsamfunnet.

Bibliotekene står foran store utfordringer. Det stilles stadig nye krav til omstillinger i takt med endringer i samfunnet. De skal følge med i den teknologiske utviklingen og være aktive bidragsytere i utvikling av kunnskapssamfunnet. Å gi tilgang til digitalt materiale er en stor utfordring for bibliotekene.

Bibliotekene skal sikre adgang til kunnskap og kultur for alle landets innbyggere og bidra til at brukerne skal kunne utnytte informasjonen til kunnskapsdannelse. Bibliotekene skal også være en kulturell og sosial møteplass, og ha et særlig fokus på litteratur- og aktivitetstilbud til barn og ungdom. I det flerkulturelle Norge har bibliotekene en viktig funksjon i integrasjonsarbeid og ved å tilby et mangfold av kulturuttrykk på ulike språk.

Norge har mange små bibliotek med begrensede ressurser. De minste kommunene har brukere som er like forskjellige når det gjelder interesser og behov som de største, og det er en utfordring å kunne tilby gode bibliotek tjenester uansett hvilket bibliotek brukerne henvender seg til. Bibliotekenes vilkår for å kunne fylle sine samfunnsoppgaver har endret seg så radikalt at det nå må på plass nye løsninger for de store utfordringer og krav som stilles, for at bibliotekene skal være en sterk aktør og partner i det framtidige kunnskapssamfunnet.

For å kunne møte disse utfordringene, kreves det en reform. Det må investeres i felles digital infrastruktur og tjenester, og det er behov for egne program for bibliotekbygg, nye lærings- og nettbaserte tilbud og formidling og en organisatorisk reform. Hovedutfordringen for bibliotekreformen vil være å gå fra et tradisjonelt, samlingsorientert bibliotek med fokus på interne systemer til reell brukerfokusering, et sterkere biblioteknettverk og felles digitale bibliotek.

ABM-utvikling peker i *Bibliotekreform 2014* på utfordringer og muligheter, overordnede strategier og viktige tiltak. Vår ambisjon med utredningsarbeidet har vært å legge grunnlaget for en bibliotekreform som skal gi varige forbedringer og ruste bibliotekene til å møte nye utfordringer.

Vi har valgt å publisere utredningen i to deler. Del 1 gir en kortfattet oversikt over hovedstrategier og tiltak. Del 2 er en mer omfattende beskrivelse av sektoren, denne delen er særlig beregnet

Kolbotn bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

på dem som skal følge opp gjennomføringen av utredningen og dem som ønsker å få en grunnleggende innføring i sektoren.

ABM-utvikling håper at *Bibliotekreform 2014* vil bidra til den nødvendige styrking og fornyelse av norske bibliotek. Vi håper at *Bibliotekreform 2014* vil bli lest og diskutert blant biblioteiere, politikere og i fagmiljøene. Oppfølging av bibliotekreformen vil være hovedsatsingen for ABM-utviklings arbeid på bibliotekområdet, og vil følges opp i våre årlige handlingsplaner. ABM-utvikling vil oppfordre biblioteiere og bibliotekmiljøene til å følge opp *Bibliotekreform 2014* lokalt, regionalt og nasjonalt.

Vi takker Bibliotekutredningens referansegruppe og dens leder Frode Sannum for et godt samarbeid om utvikling av *Bibliotekreform 2014*. I utredningsarbeidet har ABM-utvikling også lagt

vekt på dialog med bibliotekmiljøene og viktige samarbeidspartnere innen kunnskaps- og kulturfeltet. Vi takker for viktige bidrag og for det engasjementet som vi har møtt i ulike fagmiljø og hos enkeltpersoner. Vi takker for stor innsats i den interne prosjektgruppa og prosjektleder Grete Bergh for vel utført arbeid.

Oslo 30.08.2006

Jon Birger Østby

DIREKTØR

Leikny Haga Indergaard

AVDELINGSDIREKTØR

INNLEDNING

ABM-utvikling legger med dette fram Bibliotekutredningen som har fått tittelen *Bibliotekreform 2014*. De samlede tiltakene i utredningen utgjør bibliotekreformen. Bibliotekutredningen består av to deler:

- Bibliotekreform 2014 – Del I Strategier og tiltak
- Bibliotekreform 2014 – Del II Norgesbiblioteket – nettverk for kunnskap og kultur

Mandatet for utredning av sentrale problemstillinger på bibliotekområdet ble fastsatt av Kultur- og kirkedepartementet i samråd med Utdannings- og forskningsdepartementet 16.06.2004. ABM-utvikling fikk i oppgave å være hovedaktør og koordinerende instans for arbeidet. De to departementene utnevnte en referansegruppe som har vært en rådgivende gruppe for ABM-utvikling i arbeidet.

Mandatet la vekt på at utredningen skulle handle om en samlet biblioteksektor. Utredningen har fulgt opp dette, og den gir et samlet bilde av status og utviklingsmuligheter for hele bibliotekfeltet.

Samarbeid er viktig for å kunne realisere bibliotekenes samlede potensiale til utvikling av gode bibliotekstjenester. I Bibliotekutredningen innføres begrepet *Norgesbiblioteket* som betegnelse for et samarbeidende nettverk av alle bibliotektyper. Satsingsområdene i Bibliotekutredningen skal bidra til realiseringen av Norgesbiblioteket.

Hovedingrediensene er satsing på kvalitet og fornyelse i innhold og tjenester gjennom digitale fellestjenester og aktiv formidling, gjennomføring

av en organisatorisk reform, og satsing på kompetanseutvikling og forskning. Realiseringen forutsetter samarbeid på nasjonalt, lokalt og regionalt nivå der alle forvaltningsnivåer, bibliotekeiere og bibliotek må bidra aktivt til å gjennomføre en samlet bibliotekreform.

Om utredningen

Bibliotekutredningen består av to hoveddokumenter; et omfattende bakgrunnsdokument og dette mer kortfattede strategidokumentet. I tillegg foreligger det flere delutredninger.

Den todelte utformingen av hoveddokumentene er gjort i henhold til mandatet. Strategidokumentet presenterer kort utfordringer for bibliotekene i Norge, og peker på behovet for endringer på ulike områder. Deretter presenteres overordnede strategiske grep med begrunnelser, det angis mål og foreslås prioriterte tiltak for å nå målene. En økonomisk oversikt viser hva de foreslåtte tiltakene vil koste i form av nye statlige midler. Reformen krever tilsvarende satsing på regionalt og lokalt nivå. En forutsetning for gjennomføring av bibliotekreformen er at også bibliotekene og deres eiere gjør Bibliotekutredningens strategier til sine gjennom en målrettet satsing.

Til grunn for strategiene, målene og tiltakene i dette dokumentet ligger undersøkelser og analyser av ulike sider ved bibliotekvirksomheten. Disse kan gjenfinnes i større bredde i *Bibliotekreform 2014 - Del II Norgesbiblioteket – nettverk for kunnskap og kultur*.

«Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å styrke folkebibliotekene over hele landet. [...] Vi vil investere i mennesker ved å gi dem adgang til utvikling og ny kunnskap i barnehagen og skolen, i høyere utdanning, i etter- og videreutdanning, og gjennom forskning.»
(Politisk plattform for en flertallsregjering 2005)

Moss bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

Hovedsatsinger

Hovedsatsingene er samlet innenfor tre målområder, det er bibliotekenes innhold og tjenester, deres struktur og organisering samt kompetanse og forskning.

Målområde 1: Innhold og tjenester

Det er to hovedsatsinger innenfor dette målområdet. En hovedsatsing er å utvikle og tilby digitalt innhold og nettbaserte tjenester. Målet er å skape et digitalt bibliotek som gir alle enkel tilgang til kunnskap og kultur. Gjennom samarbeid mellom bibliotekene og nasjonal koordinering og finansiering realiseres nasjonale tjenester som er fritt tilgjengelige for alle.

Den andre hovedsatsingen skal fremme bibliotekene som ressurser for læring og for kultur- og litteraturformidling. Bibliotekene skal også styrkes som bidragsyttere til integrering og kulturelt mangfold. Bibliotekenes tjenester skal ha den nødvendige kvalitet og de skal gjøres lett tilgjengelige for hele befolkningen.

Målområde 2: Struktur og organisering

Hovedsatsingen under dette målområdet er å gjennomføre en reform av bibliotekstrukturen. Målet med reformen er å gi brukerne bedre bibliotek-tjenester, gjennom sterkere bibliotek og kompetansmiljøer som er i stand til å utvikle flere og bedre tjenester. Sterkere bibliotek oppnås gjennom samordning av flere bibliotek i et geografisk område til et nytt bibliotek. Bibliotekenes

innhold og tjenester skal gjøres bedre kjent for innbyggerne.

Strukturreformen må følges opp med et program for å videreutvikle det fysiske biblioteket. Her er målet at bibliotekene skal være attraktive møteplasser i lokalsamfunn og utdanningsmiljø.

Målområde 3: Kompetanse og forskning

Hovedsatsingen i dette målområdet er å styrke og fornye kompetansen i biblioteksektoren. Bibliotekforskningen skal gi ny kunnskap til praksisfeltet, og det skal være et samspill mellom disse. Målet er at bibliotekene skal ha bred og oppdatert kompetanse og dermed kunne yte bedre bibliotek-tjenester.

BIBLIOTEKENES SAMFUNNSOPPDRAG

Bibliotekene i Norge skal styrke kunnskapsutvikling, verdiskaping, kulturforståelse og kulturopplevelse. De representerer viktige demokratiske verdier gjennom fri tilgang til informasjon, kultur og kunnskap. Bibliotekene må utvikle rollen som demokratisk møteplass og møte Grunnlovens pålegg i §100 om å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Bibliotek og utdanningsinstitusjoner er viktige deler av infrastrukturen som skal beskytte og fremme ytrings- og informasjonsfrihet.

For at bibliotekene skal utvikle seg videre som sterke og aktive samfunnsaktører må det satses både lokalt, regionalt og nasjonalt. De ulike eierne, dvs. kommuner, fylkeskommuner, institusjoner og staten med et nasjonalt ansvar, må se mulighetene i hva et framtidig godt bibliotekvesen kan bety for samfunnet. Det trengs en bibliotekreform som omfatter bibliotekenes organisering, innhold, tjenester og kompetanse.

Skal bibliotekene imøtekomme brukernes behov i kunnskapssamfunnet, må bibliotekene ligge i front og følge samfunnsutviklingen. I det følgende trekkes det fram noen utviklings- trekk som vil påvirke bibliotekene. De representerer både utfordringer og nye muligheter for bibliotekene til å utvikle sin samfunnsmessige rolle.

Blant rimelig sikre trender er det spesielt tre som peker seg ut som betydningsfulle for bibliotekene:

- Informasjon som kan digitaliseres, blir digitalisert.
- Betydningen av kunnskap og behovet for fornyelse av kunnskap øker.

- Norge blir i økende grad et flerkulturelt samfunn.

Globalisering

Bibliotekene gir lokal inngang til global, nasjonal og lokal kultur og kunnskap. Den digitale utviklingen gjør bibliotekenes samlinger globalt tilgjengelige i stadig større grad. Informasjonsflyten blir mer åpen på tvers av landegrenser. Digitalisering og Internett-publisering av bibliotekenes konvensjonelle samlinger er nødvendige forutsetninger for at innholdet i bibliotekene skal bli lettere tilgjengelig.

Samtidig som globaliseringen øker og påvirker en rekke samfunnsområder, blant annet utdanning og språk, øker også menneskenes behov for kulturell tilhørighet, kulturell identitet og dialog med andre kulturer.

Kunnskapssamfunnet

Norge har som mål å være en ledende kunnskapsnasjon. Kunnskap er en nødvendig forutsetning for næringsutvikling, for innovasjon, for konkurransevne og er en viktig faktor for den enkeltes mestringsevne og deltakelse i samfunnet. Forskning er en av forutsetningene for å bli en ledende kunnskapsnasjon. Ny kunnskap, skapt gjennom forskning, skal gjøres tilgjengelig gjennom bibliotekene.

Bibliotekene er viktige kunnskapsinstitusjoner. Bibliotekene fremmer kunnskap på alle nivåer i utdanningsløpet gjennom lese- og språkstimule-

Foto: www.istockphoto.com

ring, formidling av litteratur, opplæring i informasjonskompetanse og kildekritikk og gjennom tilrettelegging for studier i lokalmiljøet. Bibliotekene skal være fleksible og tilrettelagte læringsarenaer, for både formell og uformell læring. Bibliotekenes evne til å forvalte den stadig økende mengden av informasjon er av stor betydning. Kompetanse er grunnleggende viktig for fornyelse og utvikling av bibliotekenes tjenester på alle områder, i alle bibliotektyper.

I universitets- og høyskolebibliotekene har det skjedd en omfattende overgang fra trykte til digitale dokumenter. Dette gir forskning og utdanning enkel tilgang til internasjonale kunnskapskilder. Utviklingen med åpne institusjonsarkiv i universitets- og høyskolesektoren er viktig for å bedre tilgangen til forskningsinformasjon. Samtidig er det en rekke hindringer av juridisk, økonomisk, teknisk og organisatorisk art knyttet til digital informasjon.

Bibliotekenes posisjon som kunnskapsinstitusjoner krever en styrking gjennom et kompetanseløft i sektoren og samordning av tjenester. Det er behov for ytterligere formalisering av biblioteknettverket slik at de ulike aktører har avklarte funksjoner og samspillet fungerer. Det kreves en styrket og mer systematisk dialog med aktørene i utdanningspolitikken.

Bibliotekene må kunne gi allmennheten tilgang til et utvalg viktige databaser for at de skal kunne være digitale kunnskapsallmenninger. Digitale ressurser som er produsert med offentlig finansiering skal være fritt tilgjengelige.

Bibliotekene skal møte den teknologiske utviklingen med en strategisk satsing på digitalt innhold, nettbaserte tjenester og digital infrastruktur. Dette medfører oppgaver som ikke kan løses av det enkelte bibliotek alene, men som trenger nasjonal satsing og et samspill mellom flere aktører. Oppgavene omfatter digitalisering og sikker langtidslagring av samlinger, og tilgang til disse. Nasjonalbiblioteket vil være en sentral aktør i dette arbeidet i samarbeid med blant andre universitetsbibliotekene. Realisering av programmet Norsk digitalt bibliotek (NDB) skal bidra til koordinering og etablering av tjenester i bibliotekene, deriblant til etablering av felles søk i alle bibliotekenes samlinger. En nettbasert abm-portal skal bidra til en samlet inngang til kunnskaps- og kulturarmmateriale i arkivene, bibliotekene og museene.

Det eksisterer i dag en kompetansekløft mellom dem som har tilgang til teknologi og kan utnytte digitalt innhold, og dem som ikke kan det. Bibliotekene skal bygge bro over denne kløften ved å tilby veiledning i bruk av ny teknologi og opplæring i informasjonskompetanse til alle som trenger det.

Medieeksplosjon og individualisering

Den teknologiske utviklingen og medieutviklingen henger nøye sammen. I løpet av få år har mediesituasjonen endret seg dramatisk. Kultur- og informasjonskanalene har blitt flere. Tilgangen på informasjon har eksplodert gjennom Internett. Folk bruker mer tid på massemedier, og de unge

er særlig ivrige og mangfoldige mediebrukere. Kringkasting, Internett og mobiltelefoni integreres (konvergerer) i nye digitale medier som gir tilgang til kunnskap og informasjon, kultur og underholdning overalt.

Bibliotekene skal være aktive og utøvende kultur- og kunnskapsformidlere som også tar i bruk de nye medieformene til kunnskaps- og kulturformidling. Bibliotekenes innovative evne må styrkes slik at de kan ta i bruk de nye teknologiske mulighetene og utvikle nye tjenester.

Bibliotekene må derfor ha både kompetanse og ressurser til å drive utviklingsarbeid.

Mange av mediene er blitt interaktive og gir gode muligheter til dialog. Dette må bibliotekene utnytte for å forbedre kommunikasjonen med brukerne. Bibliotekene må bruke de nye mediene til å styrke kunnskaps- og litteraturformidlingen, gjerne i et samspill med forfattere og andre kunstnere. Barn og unge må være prioriterte grupper i bibliotekenes formidlingsarbeid, men også for den voksne befolkningen må det utvikles formid-

HUMSAM-biblioteket, Universitetet i Oslo. Foto: Bjørn Diupvik

lingsformer som kan gi kunnskap og opplevelser knyttet til bibliotekenes samlinger og tjenester.

Teknologien gir muligheter for tilrettelegging ut fra individuelle ønsker, og for å utvikle tjenester beregnet på de mange. De individuelt tilrettelagte tjenestene bør videreutvikles. Ulike informasjons- og kunnskapsleverandører bidrar med store informasjonsmengder på Internett. Dette gir nye rammebetingelser for bibliotekene. Bibliotekene må synliggjøre seg som leverandører av godt organiserte og kvalitetssikrede kunnskapskilder.

Samtidig må metadata tilrettelegges slik at bibliotekenes innhold og tjenester blir lett tilgjengelig i de mest brukte informasjonskanalene og søkemotorene.

Utviklingsbehov

For å utvikle seg som aktiv samfunnsinstitusjon må bibliotekene utvikle både de fysiske fasilitetene og tilbudet av nettbaserte tjenester. Dette innebærer et konkret utviklingsbehov innenfor tre hovedområder:

- Innhold og tjenester
- Struktur og organisering
- Kompetanse og forskning

De foreslåtte strategiene legger til grunn at det skal gjennomføres en bibliotekreform i årene fram mot 2014. Reformen forutsetter det samarbeidende biblioteknettverket som uttrykkes gjennom begrepet *Norgesbiblioteket*.

«Å spørre om vi trenger bibliotekene nå som det finnes så mye informasjon avdekker omtrent samme innsikt som å spørre om man trenger veikart nå som det er blitt så forferdelig mange veier».

(Jon Bing, Morgenbladet, 29.07.2005)

MORGENDAGENS BIBLIOTEK

Norgesbiblioteket skal gjøre kunnskap og kultur lett tilgjengelig for alle.

Hva er et bibliotek?

Bibliotekbegrepet

Opphavet til ordet *bibliotek* er de greske termene for *bok* og *lagerrom*. Et biblioteks tradisjonelle funksjon har vært å oppbevare bøker og manuskripter og ordne samlingene slik at de er tilgjengelige for brukerne. Bibliotekene bygger opp samlinger systematisk, og gjennom kunnskapsorganisering systematiseres kunnskapskildene slik at de kan gjenfinnes. Bibliotekenes samlinger består i økende grad av digitale dokumenter. I dag er veiledning og aktiv formidling viktige funksjoner i bibliotekenes virksomhet.

De fire hjørnesteinene i framtidens bibliotek er:

- tilgang til fysisk og digitalt materiale
- nettbasert tilgang til bibliotekataloger, hjemmesider, portaler, informasjonstjenester og dokumenter i fulltekst
- profesjonell støtte til informasjonssøking og læring – i biblioteket og på nettet
- inspirerende møteplass for informasjonshenting, lesing, læring og opplevelse

Begrepet bibliotek kan også brukes som uttrykk for:

Kunnskaps- og kulturbase

Bibliotekenes mediasamlinger er en kunnskaps- og kulturbase for samfunnet.

Søkemotor

Begrepet søkemotor, på kort tid allment kjent, kan brukes som metafor for bibliotekets evne til å gjenfinne informasjon og kunnskap, enten ved hjelp av personalets kompetanse eller gjennom digitale løsninger.

Informasjonssystem

Bibliotekene driver aktiv og systematisk forvaltning av informasjon og kunnskap. Dette foregår blant annet gjennom innhenting, organisering, bevaring, tilrettelegging og formidling av kunnskapskilder – så vel fysisk som digitalt.

Bibliotekpersonalets kompetanse

Personalets kompetanse skaper sammenheng mellom bibliotekets innhold og tjenester. Kompetansen omfatter blant annet organisering og gjenfinning av informasjon og veiledning og formidling i møte med brukerne.

Fysisk sted

Det konvensjonelle biblioteket er det fysiske rom med møteplassfunksjonen, kulturarenaen og læringscenteret som karakteristiske trekk.

Biblioteknettverket

Biblioteknettverket bygger på felles verdier og gjensidig forståelse, regler og avtaler. Sammen bidrar dette til at det enkelte bibliotek kan yte mer enn om det skulle løse alle oppgaver alene.

	Det digitale biblioteket	Det konvensjonelle biblioteket
Bygningen	Portalen, den digitale struktur, det virtuelle rom	Møteplass, kulturarena, læringsarena, det fysiske rom
Samlingene	Online fulltekstbaser, lyd, bilde, kataloger	Fysiske samlinger (trykt materiale, lyd, bilde), kataloger
Tjenestene	Online referansetjenester, nettformidling og veiledning	Referansetjenester, formidling og veiledning
Nettverket	Samarbeid om digitale tjenester, digital distribusjon	Fjernlånssamarbeid, felles regler og standarder

Tabell 1: Innhold i det digitale og det konvensjonelle biblioteket

Tabell 1 gir eksempler på hva som kan ligge i de ulike tradisjonelle begrepene. Den er delt i to dimensjoner – en konvensjonell og en digital dimensjon – der den ene ikke utelukker den andre. Begge dimensjoner krever sterk fagkompetanse innenfor alle de fire områdene.

Begrepet *bibliotek* er robust, det er et begrep som også i en digital verden gir innhold og mening. Det nye biblioteket tar opp i seg nye informasjonsbærende medier, og gjør dem tilgjengelige for alle, i biblioteket, på nettet, gjennom veiledning og formidling.

Grunnverdiene

Bibliotekene representerer noen grunnleggende samfunnsverdier. Sentralt står:

- tilgang for alle til informasjons- og kunnskapskilder
- ytringsfrihet
- kulturelt mangfold
- kulturens egenverdi

Bibliotekets *samfunnsrolle* defineres på denne måten i ABM-meldingen, St.meld. nr. 22 (1999-2000) (s. 51): «Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjæringspunktet mellom kulturpolitikk, utdanningspolitikk og ein politikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Ut frå det demokratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskildmennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet.»

I ABM-meldingen vektlegges også at tilgangen til informasjon og kunnskap er en forutsetning for at individene kan være deltakere i et levende demokrati og aktive samfunnsdeltakere. Bibliotekene bidrar til den enkeltes mulighet til å innhente informasjon og ivareta ytringsfriheten. I NOU 1999: 27 *Ytringsfrihet bør finne Sted* framheves bibliotekene som del av den institusjonelle strukturen som sikrer ytringsfriheten.

I Kulturmeldingen, St.meld. nr. 48 (2002–2003), vektlegges kulturens egenverdi og betydningen av kvalitet i kunst- og kulturpolitikken. Likedan understrekes det at det er overordnet mål i kulturpolitikken å fremme kulturelt mangfold nasjonalt og internasjonalt. Det er en verdi i seg selv for både individ og samfunn. Bibliotekene gir viktige bidrag til alle de nevnte områdene.

Veien til Norgesbiblioteket

Det finnes mange typer bibliotek, forskjellige typer brukere og ulike tjenestespektre. Samlingene er forskjellige og er registrert i ulike typer digitale biblioteksystemer.

Til tross for denne mangfoldigheten eksisterer det et nettverkssamarbeid mellom bibliotekene, både nasjonalt og internasjonalt. Målsettingen med samarbeidet er at brukeren skal få tilgang til den informasjonen eller det dokumentet vedkommende trenger, uansett hvor i verden vedkommende befinner seg, og uavhengig av personlige forhold som utdanning, bosted, arbeidsplass og økonomi. Nettverksamarbeidet er dels basert

NASJONALT BIBLIOTEKNETT

«Målet er å skapa eitt nasjonalt biblioteknett på tvers av ulike system, mellom anna for at den offentlige ressursinnsatsen kan utnyttast ubunde av tid, stad og system.»

St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 (s. 171)

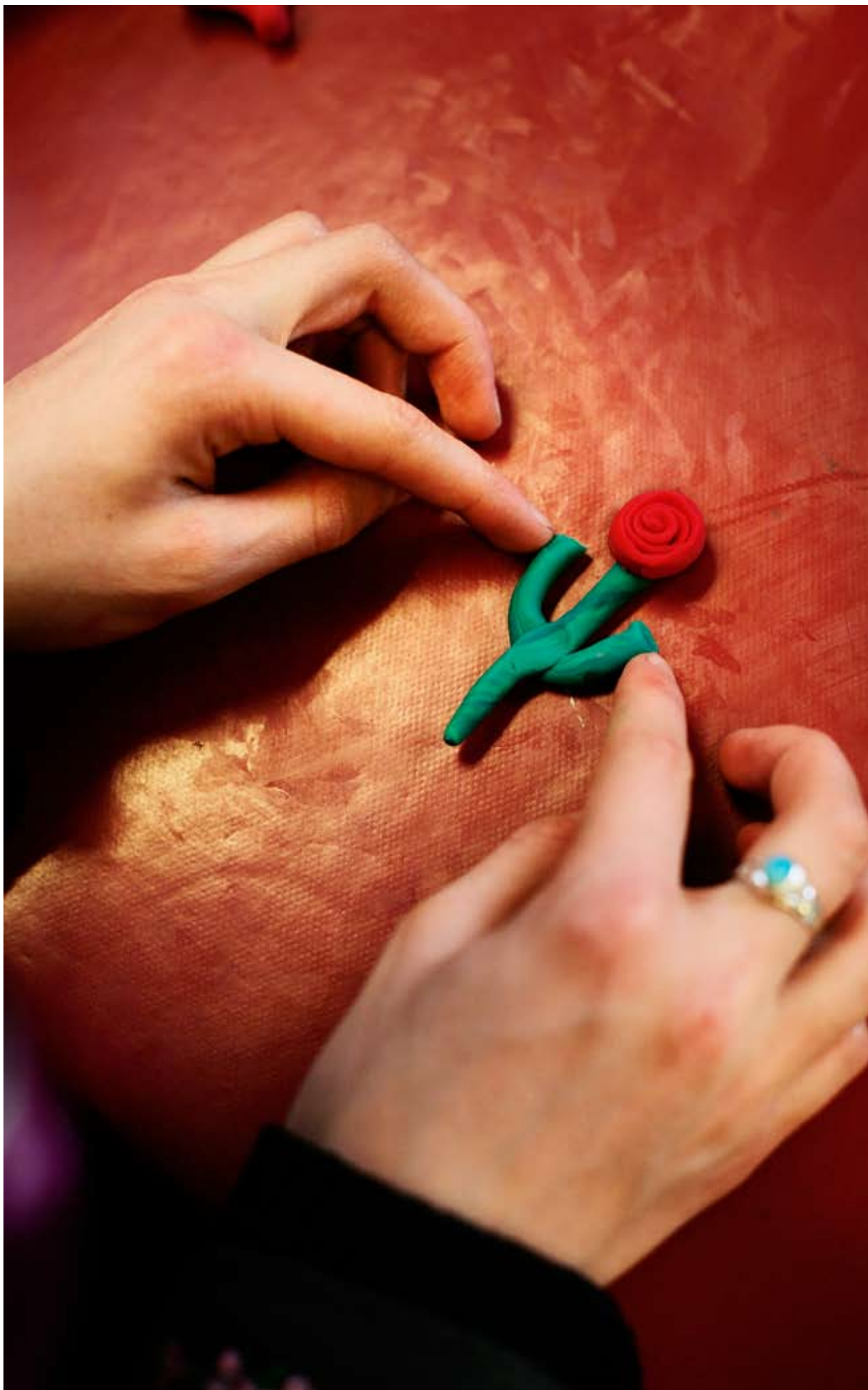
på lover og dels på tradisjoner gjennom fjernlåns-samarbeid og faglige nettverk. Samarbeidet er basert på arbeidsfordeling mellom de ulike bibliotek og bibliotektyper ut fra bibliotekenes egenart og oppgaver. De ulike bibliotektypene tilbyr ulike samlinger og tjenester, men samarbeidet gjør at brukerne skal få tilgang til de dokumenter de har behov for.

Det digitale feltet rommer både muligheter og hindringer for utvikling av bibliotekenes tilbud. På den ene siden gjør digitale løsninger det mulig for bibliotekene å dele kunnskapskilder med hverandre til beste for brukerne, på den andre siden representerer digital informasjon en rekke hindringer av juridisk, økonomisk, teknisk og organisatorisk art.

Norgesbiblioteket er navnet på det samarbeidende biblioteknettverket som skal bli sterkere gjennom realiseringen av de strategier og tiltak som foreslås i Bibliotekutredningen. Det omfatter alle offentlige bibliotek og alle medietyper, det

omfatter både konvensjonelle og nettbaserte tjenester. Det er også åpent for private bibliotek som ser nytten av et gjensidig samarbeid. Det er basert på forpliktende samarbeidsformer mellom bibliotekene for å skape nye muligheter og bedre kvaliteten. Samarbeidet skal utvides til også å omfatte arkiv og museum, særlig når det gjelder utvikling av digitalt innhold og tjenester.

Veien fram til Norgesbiblioteket beskrives gjennom mål, strategier og tiltak i *Bibliotekreform 2014*.

NORGESBIBLIOTEKET

INNHOOLD OG TJENESTER

Brukerfokus

Det er et politisk mål at innbyggerne i Norge skal ha lik tilgang til kultur- og kunnskapskilder uavhengig av økonomisk evne, bosted, arbeidsplass eller tilknytning til en utdanningsinstitusjon. Bibliotekene gir hele befolkningen tilgang til kunnskap og kultur, og de er viktige institusjoner for å styrke demokrati og ytringsfrihet. Bibliotekene skal ivareta kulturelt mangfold, sosial inkludering og universell utforming. For å bidra til de politiske målene må bibliotekene gi tilgang til aktuelt og variert innhold gjennom konvensjonelle og digitale samlinger, drive aktiv formidling og tilby gode og relevante tjenester. Det samlede tilbudet av innhold og tjenester må bygge på en felles infrastruktur som muliggjør formidling av store mengder digitalt innhold.

Bredden i bibliotekenes målgrupper er stor, fra førskolebarn til vitenskapelig personale. Alle disse målgruppene har krav på kvalitet i bibliotek tjenester og profesjonell betjening. De enkelte bibliotek og bibliotektyper vil ha avgrensede målgrupper, men Norgesbiblioteket skal samlet sett tjene hele befolkningens ulike bibliotekbehov. De ulike bibliotektypene må utvikle sin egenart, men gjennom å utvikle samarbeidsstrukturene ytterligere i Norgesbiblioteket, skal innbyggerne få tilgang til de tjenester de har behov for.

Svært mye informasjon finnes i dag digitalt, og folks måte å søke informasjon og kunnskap på er endret som følge av dette. Det som ikke finnes på nettet, finnes ikke, blir en stadig vanligere oppfat-

ning. Den store satsingen på digitalt innhold og nettbaserte tjenester i bibliotekene er helt nødvendig. Målet med satsingen er bedret tilgang til bibliotekenes ressurser. Nettbaserte tjenester er stedsuavhengige og gir bibliotekene muligheter til å nå alle.

Digitale tjenester og innhold

Fornyelse av bibliotekenes tjenester vil i stor grad være knyttet til at alle bibliotek kan tilby digitale tjenester og nettbasert innhold som er lett tilgjengelig.

Mange av de viktigste nettbaserte kunnskapsressursene er betalingstjenester med høye priser. De gir først og fremst tilgang til internasjonal akademisk og forskningsbasert litteratur.

Fag- og forskningsbibliotek tilbyr sine brukere digitale medier i form av tidsskrifter, e-bøker og databaser i stort omfang. Bruken er ofte avtalfestet til egne ansatte og studenter. Eksterne brukere får tilgang til tjenestene om de oppsøker bibliotekene. Bibliotekene kjøper ikke et eksemplar til odel og eie, men kun en tilgang. Restriksjonene for digitalt fjernlån i lisensavtalene er en hindring for fri tilgang til forskningen. Det er behov for å kunne kjøpe lisenser på tvers av institusjoner for at også små fagmiljøer skal få tilgang til forskningsbasert litteratur.

Utviklingen av åpne institusjonsarkiv, som er en internasjonal satsing i universitets- og høyskolesektoren, er et viktig framskritt for formidling av forskningslitteraturen og bidrar til at den blir en

HOVEDSATSINGER UNDER MÅLOMRÅDE 1

Det er to hovedsatsinger innenfor dette målområdet. En hovedsatsing er å utvikle og tilby digitalt innhold og nettbaserte tjenester. Målet er å skape et digitalt bibliotek som gir alle enkel tilgang til kunnskap og kultur. Gjennom samarbeid mellom bibliotekene og nasjonal koordinering og finansiering realiseres nasjonale tjenester som er fritt tilgjengelige for alle.

Den andre hovedsatsingen skal fremme bibliotekene som ressurser for læring og for kultur- og litteraturformidling. Bibliotekene skal også styrkes som bidragsytere til integrering og kulturelt mangfold.

HUMSAM-biblioteket, Universitetet i Oslo. Foto: Bjørn Djupvik

del av den digitale kunnskapsallmenningen. Det er satt i gang prosjekter ved norske universitets- og høyskolebibliotek som bidrar til åpne institusjonsarkiv.

Folke- og skolebibliotek må satse mer på å gi tilgang til lisensbasert materiale ut fra sine brukeres behov. De digitale tilbudene som finnes, må gjøres kjent, slik at de blir brukt.

For at befolkningen skal kunne benytte utvalgte digitale innholdsressurser fritt, samtidig som opphavsretten ivaretas, må det forhandles fram nasjonale lisenser. Arbeidet med lisens- og konsortieavtaler som gir tilgang til digitale kunnskapskilder, er omfattende. Det er viktig både å utvide mengden av slike ressurser og å utvikle nye forretningsmodeller som gir tilgang til ressursene.

Nasjonale fellestjenester

Bibliotekene skal være en viktig kanal for tilgang til kunnskaps- og kulturressurser og utgjøre en digital kunnskapsallmenning. For å gjøre dette mulig må Norgesbiblioteket satse på utvikling av nettbaserte tjenester både i et samarbeid mellom bibliotekene og i hele abm-sektoren.

Digitale tjenester som legges åpent ut på Internett er i prinsippet tilgjengelige for alle. For å få status som nasjonal tjeneste må tjenesten være av interesse for mange brukere, og den må kvalitets-sikres. En felles portal skal gi enkel tilgang til alle bibliotek-tjenestene, og til digitale ressurser i arkivene og museene. Ved å eksponere metadata for

søkemotorene sikres synlighet og tilgjengelighet på flere måter.

Nasjonale fellestjenester forutsetter vilje til samarbeid mellom flere bibliotek om innhold og løsninger samt systemer som kan kommunisere. Dette må bygge videre på det samarbeidet som er igangsatt av flere sentrale aktører for å realisere et norsk digitalt bibliotektilbud. Det omfatter blant annet:

- Nasjonalbibliotekets massedigitaliseringsprogram som er iverksatt sommeren 2006 og den videre utbygging av Det digitale sikringsmagasinet for langtidslagring av digitalt innhold. Sikringsmagasinet er en fellesressurs for digital langtidsbevaring for hele bibliotekområdet og andre med slike behov.
- Universitetsbibliotekenes kunnskapsbaser og publisering av avhandlinger og forskningsarbeid.
- Andre biblioteks digitalisering av innhold som ikke blir digitalisert av de store aktørene.

For et digitalt abm-innhold må følgende satsinger også inkluderes:

- Riksarkivets og de andre arkivenes digitalisering av arkivmateriale.
- Museenes digitalisering.

Samarbeidet mellom de sentrale aktørene må realiseres ved å bygge på felles løsninger i form av teknisk infrastruktur og standarder for digital langtidslagring og tilgang til innhold. Dette vil danne grunnlaget også for andre initiativ og felles-

tjenester som skal utvikles. Arbeidet med å sikre tilgang til digitalt innhold som ikke er falt i det fri, bør intensiveres i et samarbeid mellom de sentrale aktørene og ABM-utvikling overfor aktuelle rettighetshavere.

Det kreves et nasjonalt engasjement på det digitale området for å utvikle flere nasjonale felles-tjenester både i fag- og folkebibliotekene. Det vil sikre felles utnyttelse av ressurser, hindre dublering av arbeid og bidra til at alle bibliotek kan tilby slike tjenester. Spørretjenesten *Biblioteksvar* er et godt eksempel på en nasjonal fellestjeneste som drives i et samarbeid mellom mange bibliotek. Denne typen samarbeid bidrar til å gi god kvalitet på tjenestene ved å utnytte kompetanse på tvers av de enkelte bibliotek, og gjør tjenesten mer tilgjengelig for brukerne. Denne typen tjenester krever nasjonale driftsmidler for å kunne være et permanent tilbud.

ABM-utviklings oppgaver vil være å stimulere til koordinering og samarbeid mellom bibliotekene, initiering av tjenester samt å bidra økonomisk til stabil drift av viktige nasjonale digitale tjenester. Realiseringen av programmet Norsk digitalt bibliotek (NDB) vil gi et godt fundament for utvikling av et felles digitalt bibliotek som samler en rekke nasjonale og lokale tjenester, og som utvikler nye. Målet er å skape et digitalt bibliotek som gir alle enkel tilgang til kunnskap og kultur.

Biblioteket som læringsarena

Biblioteket som læringsarena har to dimensjoner. På den ene siden legger biblioteket til rette for læring gjennom å gi tilgang til kunnskapskilder. På den andre siden tilbyr biblioteket et inspirerende læringsmiljø i form av arbeidsplasser, utstyr og veiledningskompetanse hos de ansatte.

Bibliotekene yter et stort bidrag til den formelle utdanningen. I en satsing på Norge som kunnskapsnasjon bør dette bidraget styrkes ytterligere gjennom et fast samarbeid på nasjonalt nivå mellom bibliotekmyndighetene og utdanningsmyndighetene. Hensikten med et slikt samarbeid skal være å bidra til bedre koordinering av de samlede bibliotekressursene, utvikle bibliotekene som læringsarenaer og læringsressurser og identifisere særlig aktuelle samarbeidsområder.

Bibliotekene fungerer i ulik grad som læringsarenaer i dag. Bibliotekene i universitets- og høyskolesektoren er sentrale læringsarenaer i sine institusjoner, men med svært ulike fysiske fasiliteter. Mange universitet og høyskoler har de siste årene bygd ut bibliotekene som læringscentre med velutstyrte studiemiljøer for studentene i tillegg til tradisjonelle bibliotekfunksjoner. Resultatet er at studentene bruker de fysiske bibliotekene mer enn tidligere.

Skolebibliotekene må utvikles som læringsarenaer og bidra til Kunnskapsløftet. Folkebibliotekene har et betydelig utnyttet potensial som arenaer for både den formelle og den uformelle læringen. Både folke- og skolebibliotek trenger

en systematisk fornyelse av kompetanse og opprustning av utstyr. Alle folkebibliotek må kunne tilby sine brukere trådløst høyhastighetsnett for å kunne gi dem tilgang til digitale kunnskapskilder og tilby dem oppkopling med egen PC i tilknytning til studieplasser i biblioteket. Utviklingen av samarbeidet mellom folkebibliotek og skole/skolebibliotek kan bidra til å gi elevene et bedre bibliotektilbud totalt sett.

Studenter bruker ofte folkebibliotek til å skaffe seg kunnskap. Dette gjelder i særlig grad for fjernstudenter. Utdannings- og folkebibliotek må samhandle lokalt og regionalt for å imøtekomme disse brukernes behov.

Folkebibliotekene skal tilby kyndig veiledning til den voksne befolkningen som trenger opplæring for å ta i bruk digitale tjenester, gi tilgang til fysisk utstyr og digitale kunnskaps- og informasjonskilder. Folkebiblioteket er et naturlig ledd i et sammenhengende system for å styrke den digitale kompetansen i befolkningen.

Kultur- og litteraturformidling

Folkebibliotekene skal være attraktive møteplasser i lokalsamfunnet, og arenaer for kunnskaps-, kultur- og litteraturformidling. Folkebibliotekene har et viktig oppdrag i å gi tilgang til skjønn- og faglitteratur. Bibliotekene tilbyr både eldre litteratur og samtidslitteratur. Folkebibliotekene har et særlig kulturpolitisk ansvar for å styrke kunnskapen om og lesingen av norsk og oversatt litteratur. Folkebibliotekene kan gjøre mangfoldet av litteratur bedre kjent for sine brukere. Det er behov for større produksjon av tilrettelagt litteratur og formidling til brukergrupper med spesielle behov. Bokmarkedet har endret seg slik at eldre litteratur er mindre tilgjengelig gjennom bokhandlene. I denne situasjonen må bibliotekene profilere sin litterære bredde og tilbudet av litterære oppdagelsesreiser i både skjønn- og faglitteratur.

Bibliotekenes tilbud omfatter også musikk, film, teater, multimedier og billedkunst. Befolkningens mediebruk er i stadig endring, og bibliotekene må utvikle og formidle et kvalitetstilbud av aktuelle medier.

Folkebibliotekene må fortsatt ha litteraturformidling og lesestimulering som hovedområde, for barn og voksne. Det skal satses på utvikling og drift av nettbaserte formidlingstjenester for å synliggjøre bibliotekenes mangfold og bredde av litteratur, både skjønn- og faglitteratur. Det omfatter blant annet videreutvikling av tjenesten Ønskebok og utvikling av en litteraturside etter inspirasjon fra den danske tjenesten Litteratur-

siden.dk. Andre medier må også inkluderes i netttjenestene.

Bibliotekene må samarbeide med barnehage- og skolesektoren om litteraturformidling til barn og unge. Norsk kulturråd, Norsk barnebokinstitutt, Foreningen !Les, og forfatterorganisasjonene er sentrale samarbeidspartnere for utvikling på området, i tillegg til utdanningsinstitusjoner og forskningsinstitusjoner som har lesing, litteratur og litteraturformidling som fagområder.

Bibliotekene skal stimulere barns og unges leselyst og interesse for litteratur og kunnskapsinnhenting. Derfor vil et sentralt satsingsområde være å utvikle gode formidlingsmetoder for alle barn og unge for å gi dem lyst til å lese og bruke biblioteket, også dem som av ulike grunner trenger tilrettelagt litteratur.

Samarbeidet med Den kulturelle skolesekken om litteraturformidling har vitalisert folkebibliotekenes litteraturformidling til barn i grunnskolen mange steder. Folkebibliotekene må prioritere å delta i dette samarbeidet. Det er behov for en ytterligere profesjonalisering av litteraturformidlingen, gjerne i samspill med andre kunstarter. Når Den kulturelle skolesekken utvides med tilsvarende satsinger til barn under skolealder og til elever i videregående skole, må bibliotekene følge opp denne satsingen med aktiv litteraturformidling til disse gruppene.

Bibliotekenes innhold og kompetanse må styrkes for å kunne møte barns og ungdoms mediebruk på en mer kvalifisert måte. Barn og unge bruker Internett mer aktivt enn de fleste voksne, de kommuniserer og bruker nettet interaktivt. Gjennom nettbasert formidling og samarbeid med andre kultur- og kunstformidlere kan bibliotekene skape nye uttrykk som kan appellere til målgruppen. Bibliotekene skal også legge til rette for at barn og unge kan publisere egne kreative uttrykk digitalt gjennom bibliotekenes nettsider.

Bibliotekene må gi tilgang til den generelle faglitteraturen. Den gir et viktig bidrag til kunnskapsutvikling og utvikling av norsk språk. Det er ønskelig at norske kultur- og kunnskapskilder i økende grad blir digitalisert, både for å øke andelen av norskspråklig materiale på nettet, og for å gjøre dem mer tilgjengelige. Det gjelder også norske tidsskrifter. Med kort lagerhold i forlag og bokhandel, øker behovene for digital tilgang til norsk litteratur.

Fag- og forskningslitteraturen i høyere utdanning er i økende grad engelskspråklig. Dette vil avspeiles i universitets- og høyskolebibliotekenes samlinger. Samtidig er det viktig at faglitteratur

utgitt på norsk finnes i bibliotekene. Det har vært sterk vekst i bokutlånet i universitets- og høyskolebibliotekene de senere årene samtidig med veksten i digitale dokumenter.

Mange folkebibliotek har gode lokalhistoriske samlinger. I samarbeid med arkiv og museer kan lokalhistorisk materiale settes inn i nye sammenhenger, og formidles på en mer helhetlig måte.

Bibliotekenes trykte og digitale kilder kan brukes aktivt for å formidle kunnskap og innsikt til befolkningen i forbindelse med aktuelle samfunnsaker og debatter. Bibliotekene bør ta i bruk nye dialog- og formidlingsformer. Bibliotekenes samfunnsblogg kan være et aktuelt og oppdatert digitalt kunnskapsrom med utgangspunkt i aktuelle nyhetssaker og med pekere til relevante innholdsressurser. Samfunnsblogger kan utformes med varierende faglig profil gjennom et organisert biblioteksamarbeid eller av det enkelte biblioteket. Den digitale dialogen kan suppleres med lokale arrangementer i bibliotekene i form av utstillinger og debattmøter.

Bibliotekene og det flerkulturelle Norge

Folkebibliotekene skal være demokratiske arenaer som er åpne for alle. Slik har de også vist seg å fungere for innvandrerbefolkningen gjennom de siste vel tretti årene. Folkebibliotekene er et kulturtilbud som innvandrerne bruker. Bibliotekene bidrar til inkludering, integrering og kulturelt mangfold.

Det flerspråklige bibliotek ved Deichmanske bibliotek er et nasjonalt kompetansesenter og en nasjonal fellestjeneste som gjør det mulig for folkebibliotekene å tilby minoritetsspråklige innbyggere bøker på deres eget språk.

Det er mangel på både barne- og voksenlitteratur på flere av de viktigste innvandrerspråkene. Det oversettes dessuten få bøker fra innvandrernes hjemland. Kulturrådets støtte til oversatt litteratur bør derfor utvides til å omfatte flere titler årlig.

Når det gjelder samisk litteratur, utgis det bøker for både barn og voksne. Det har vist seg vanskelig å utvikle litteraturproduksjonen på grunn av lite lesermarked. Særlig er det mangel på barne- og ungdomslitteratur. De nasjonale minoritetene (jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner) har i liten grad utviklet en egen skriftlig litteratur på sine språk i Norge.

Gjennom aktiv formidling av litteratur bidrar bibliotekene til å fremme leselyst og språkforståelse og bedre lese- og skriveferdigheter hos både barn og voksne med innvandrerbakgrunn. Lesing av norsk litteratur gir kunnskap om det

norske samfunnet. Nett-tjenesten Bazar, utviklet av Det flerspråklige bibliotek, bidrar med samfunnsfaglig innhold på mange språk. Bibliotekenes metoder for formidling og integrering må utvikles videre. Kunnskapsdeling mellom bibliotekene og samarbeid med andre relevante kompetansemiljøer vil være nyttig i dette utviklingsarbeidet.

Det er hovedsakelig folkebibliotekene som har utviklet tjenester til innvandrerbefolkningen. Også utdanningsbibliotekene på ulike nivåer må tilrettelegge tjenester for at minoritetsspråklige elever og studenter skal få et best mulig lærings-tilbud.

2008 skal være Markeringsår for kulturelt mangfold i Norge. Bibliotekene må delta aktivt i gjennomføringen av dette året, gjerne i samarbeid med andre kulturinstitusjoner.

Regjeringen arbeider med en handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Det er viktig å se bibliotekenes betydning for innvandrerbefolkningen i en helhetlig sammenheng. Derfor bør bibliotekene tildeles definerte oppgaver i regjeringens handlingsplan.

Bibliotekene har også oppgaver knyttet til å formidle kunnskap om det flerkulturelle Norge til hele befolkningen. Samisk kultur og de nasjonale minoritetenes kultur må være en del av dette. 2008 er utpekt som år for Interkulturell dialog av EU.

Biblioteketjenester i fengslene

Alle fengsler med mer enn 25 innsatte skal normalt ha eget bibliotek. Ca. 60 prosent av soningsplassene har i dag et bibliotektilbud gjennom de 16 bibliotekene som er med i ordningen for statlig finansierte bibliotek i Norge i 2006. Den satsingen som har vært i de senere års budsjetter, må videreføres slik at det kan opprettes nye fengselsbibliotek. Det er behov for opprettelse av 14 nye fengselsbibliotek ved de institusjonene som i dag ikke omfattes av ordningen, i tillegg kommer det nye store fengselet i Halden i 2009. I mindre fengsler med færre enn 25 innsatte skal det prøves ut alternative modeller slik at innsatte i disse fengslene også får et bibliotektilbud.

STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE 1

1.1 TILBY DIGITALT INNHOLD OG NETTBASERTE TJENESTER

Samlede mål for strategi 1.1:

- Et digitalt abm-program skal gi alle enkel tilgang til digitale innholdsressurser i arkiv, bibliotek og museer
- Et norsk digitalt bibliotek skal utvikle gode nettbaserte bibliotekjenester
- Biblioteksektoren skal ha en digital infrastruktur som til enhver tid er på høyde med den teknologiske utviklingen

Tiltak: Etablere en abm-portal som felles inngang til nettbaserte kultur- og kunnskapsressurser

Beskrivelse: En nasjonal abm-portal skal sørge for at befolkningen får tilgang til digitale innholdsressurser i arkiv, bibliotek og museer gjennom én felles inngang og muligheter til lokale innganger. Det skal etableres modeller for organisering og finansiering av nasjonale fellestjenester som tilbys gjennom portalen. Etablering av abm-portal med innhold vil trenge nasjonal finansiering. I tillegg skal det legges til rette for at metadata blir gjort tilgjengelig for søkemotorer som for eksempel Google og Sesam.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: En abm-portal for nettbasert tilgang til kultur og kunnskap skal være tilgjengelig på nettet i løpet av 2009.

Tiltak: Iverksette programmet Norsk digitalt bibliotek

Beskrivelse: Iverksetting av programmet Norsk digitalt bibliotek skal gi et godt fundament for et felles digitalt bibliotek som samler en rekke nasjonale og lokale tjenester og som utvikler nye. Utvikling av nasjonale fellestjenester i et samarbeid mellom bibliotekene og med nasjonal finansiering skal gi grunnlag for et bedre tjenestetilbud.

Et prioritert tiltak er å utvikle felles søke- og bestillingsmuligheter i fag- og folkebibliotek. Det skal etableres en løsning som gjør det mulig å søke etter materiale i alle norske bibliotek samtidig. Tjenesten skal være åpen for hele befolkningen og skal gi direkte tilgang til innhold i bibliotekene. Foreligger ikke materialet digitalt, skal tjenesten vise hvor det søkte materialet finnes, og det skal være mulig å foreta bestilling fra eierbiblioteket. Etableringen av denne søke- og

bestillingstjenesten vil være et ledd i utviklingen av enhetlig tilgang til trykt og digitalt innhold i hele biblioteksektoren.

Tidsperiode: 2007-2014

Operasjonelt mål: Felles søk i norske bibliotekdatabaser skal være mulig i løpet av 2007.

Tiltak: Gi tilgang til sentrale kunnskapskilder gjennom lisenser og andre vederlagsordninger

Beskrivelse: Digitale kunnskapskilder er så sentrale for utviklingen av det norske kunnskapssamfunnet at de bør være mer tilgjengelige enn i dag. Viktig kunnskaps- og kulturarvmateriale skal gjøres tilgjengelig gjennom bibliotek- og utdanningsinstitusjoner eller direkte til hele befolkningen gjennom lisenser og andre vederlagsordninger. Eksempler på andre innholdskilder som det bør gis tilgang til, er ordbøker, leksika og digitale avisarkiv.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Sentrale kunnskapskilder skal være tilgjengelig gjennom et norsk digitalt bibliotek i løpet av 2009.

1.2 DIGITALISERE VIKTIGE INNHOLDSRESSURSER

Mål for strategi 1.2:

Brukerne skal ha tilgang til viktig materiale i digitalisert form

Tiltak: Etablere et program for digitalisering av materiale i arkiv, bibliotek og museer

Beskrivelse: Det skal etableres et program for digitalisering av materiale i arkiv, bibliotek og museer. Programmet bygger på digitaliseringsstrategiene til Nasjonalbiblioteket og Arkivverket. En arbeidsgruppe for digitalisering innen programmet Norsk digitalt bibliotek har gitt anbefalinger om nasjonal strategi og retningslinjer. Tiltaket ses i sammenheng med eNorge 2009 som legger opp til at det i løpet av 2007 skal foreligge en strategi for tilgang til kulturarven. Denne skal følges opp med ordninger i løpet av 2009.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Det skal være etablert et program for digitalisering av materiale i arkiv, bibliotek og museer i løpet av 2008.

1.3 UTVIKLE NYE DIGITALE TJENESTER

Mål for strategi 1.3:

Bibliotekene skal ligge i front i bruk av ny teknologi og levere gode digitale tjenester

Tiltak: Stimulere til utprøving av nye IKT-tjenester og -løsninger

Beskrivelse: Bibliotekene skal være tidlig ute med å tilby brukerne løsninger og digitale tjenester som bygger på ny og moderne teknologi. IKT skal være et prioritert område. Det må utvikles muligheter og metoder for nettbasert interaktiv kommunikasjon gjennom bibliotekene og prøves ut nye former for dialog med befolkningen. Nye teknologiske løsninger og digitale tjenester skal prøves ut.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: IKT-satsingen skal være tydelig i relevante programmer og satsinger fra ABM-utvikling og gjennom etableringen av en nettverksgruppe for IKT i løpet av 2008.

1.4 VIDEREUTVIKLE BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSARENA OG LÆRINGSRESSURS

Samlede mål for strategi 1.4:

- Bibliotekene skal være en kunnskapsbase for formell og uformell læring
- Bibliotekene skal være godt integrert i læringsmiljøene ved utdanningsinstitusjonene
- Bibliotekene skal bidra til å styrke informasjonskompetansen hos studenter, skoleelever og den øvrige befolkningen

Tiltak: Etablere et fast samarbeid mellom bibliotekmyndighetene og utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå

Beskrivelse: Et fast samarbeid mellom bibliotek- og utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå skal bidra til bedre koordinering av de samlede bibliotekressursene, utvikle bibliotekene som læringsarenaer og læringsressurser og identifisere særlig aktuelle samarbeidsområder.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Bibliotek- og utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå skal ha etablert et fast samarbeid i løpet av 2008.

Tiltak: Utvikle verktøy og metoder for opplæring i informasjonskompetanse

Beskrivelse: Utvikling av elevenes og studentenes informasjonskompetanse skal være et prioritert område i utdanningsbibliotekene. Det kan bygges

videre på erfaringer fra universitets- og høyskolebibliotekene som har utviklet konkrete verktøy og metoder for dette formålet. Veiledning i informasjonskompetanse bør integreres i de pedagogiske læringsplattformene slik at dette blir en del av læringsaktivitetene i de enkelte fag. Utviklingen skal skje i et tverrfaglig samarbeid som ivaretar kunnskaps- og erfaringsdeling på tvers av utdanningsnivåer.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Utprøving av metoder for utvikling av informasjonskompetanse skal være igangsatt i løpet av 2008.

Tiltak: Utvikle tilgang til vitenskapelig informasjon produsert ved universitet og høyskoler gjennom åpne digitale løsninger

Beskrivelse: Åpne institusjonsarkiv ved universitet og høyskoler er viktige for samfunnets tilgang til vitenskapelig informasjon. Utviklingen av samlet tilgang til institusjonsarkivene ved alle universitet og høyskoler er påbegynt gjennom prosjekter for digital publisering i åpne og gratis tilgjengelige arkiver og tidsskrifter. Denne utviklingen må fortsette.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: All norsk offentlig forskning skal være tilgjengelig i åpne institusjonsarkiv innen 2010.

1.5 VIDEREUTVIKLE KULTUR- OG LITTERATURFORMIDLINGEN I BIBLIOTEKENE

Samlede mål for strategi 1.5:

- Bibliotekene skal bidra til leselyst og leseferdigheter gjennom aktiv litteraturformidling
- Bibliotekene skal tilby et bredt spekter av litteratur og andre kulturuttrykk
- Abm-institusjonene skal styrke lokal identitet og tilhørighet gjennom formidling av lokalhistorie

Tiltak: Iverksette et program for litteraturformidling

Beskrivelse: Litteraturformidling er en av folkebibliotekenes sentrale oppgaver. For å styrke formidlingen skal det iverksettes et eget program for litteraturformidling. Formidling av litteratur som inngår i innkjøpsordningene, skal inkluderes som en del av programmet. Programmet vil omfatte ulike elementer, som alle trekker mot samme mål: Å skape leselyst hos barn og voksne og bidra til at alle får et godt tilbud, uansett

leseferdigheter. Programmet skal også støtte opp under lesestimulering og tilby tilrettelagt litteratur f.eks. gjennom samarbeid med utdanningssektoren. Det skal satses på utvikling og drift av nett-baserte formidlingstjenester for å synliggjøre bibliotekenes mangfold og bredde av litteratur. Barn og unge skal prioriteres innenfor programmet.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Et program for litteraturformidling med tilhørende nett-tjenester skal være utformet og lansert av ABM-utvikling i løpet av 2008.

Tiltak: Sette av nasjonale midler til produksjonsstøtte og litteraturformidling i Den kulturelle skolesekken (DKS)

Beskrivelse: Det er behov for en nasjonal satsing på litteraturformidling til barn og unge i Den kulturelle skolesekken. DKS har utløst sterkt økende etterspørsel etter profesjonell litteraturformidling. Folkebibliotekene skal utvikle sitt tilbud innen litteraturformidling som del av DKS. Det er behov for nasjonal satsing på dette området der både forfattere, bibliotekarer og andre formidlere kan inngå. Litteraturproduksjonene kan utvikles i et tverrfaglig samarbeid med andre kunstformer og -uttrykk som får nasjonal støtte gjennom DKS. Med nasjonale midler kan også litteraturformidlingen i DKS få mulighet til kvalitetsutvikling på linje med de andre kunstuttrykkene.

Tidsperiode: 2008- 2014

Operasjonelt mål: Nasjonale midler til produksjonsstøtte og litteraturformidling i Den kulturelle skolesekken skal være avsatt på statsbudsjettet for 2008.

Tiltak: Utvikle en handlingsplan for å styrke bibliotek, arkiv og museer som lokalhistoriske sentre

Beskrivelse: Formidling av lokalhistorisk materiale skal være sentralt i folkebibliotekenes tilbud og virksomhet. Lokalhistorie styrker den lokale tilhørigheten og gir kunnskap om fortidens betydning for dagens og morgendagens lokalsamfunn. ABM-utvikling og Norsk lokalhistorisk institutt skal sammen utvikle en handlingsplan med sikte på en mer koordinert og strategisk satsing på lokalhistorie nasjonalt og lokalt i abm-institusjonene.

Tidsperiode: 2007-2008

Operasjonelt mål: Det skal foreligge en handlingsplan for styrking av abm-institusjonene som lokalhistoriske sentre i løpet av 2008.

Tiltak: Styrke og utvide de offentlige innkjøpsordningene for litteratur og andre medier

Beskrivelse: Etter mønster av eksisterende innkjøpsordninger for norsk skjønnlitteratur skal det etableres en ordning med innkjøp av ny norsk film til folkebibliotekene og en tilsvarende ordning for dataspill. Dette vil bidra til å sikre barn og voksne tilgang til viktige deler av samtidskulturen, samtidig som de får et norskspråklig alternativ til medier dominert av engelsk språk. Innkjøpsordningen for norsk musikk skal utvides til å omfatte flere titler og flere eksemplarer. Innkjøpsordningen for musikk bør også gi tilgang til nedlastbare filer med norsk musikk. Innkjøpsordningene for fagbøker for barn og unge, ny norsk sakprosa og oversatt litteratur skal utvides til å omfatte flere titler for å sikre en større bredde i denne litteraturen.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Tiltakene skal være realisert i løpet av 2008-2010. Ny innkjøpsordning for norsk film, utvidelse av ordningene for fagbøker for barn, oversatt litteratur og ny norsk sakprosa innføres i 2008, utvidet innkjøpsordning for musikk i 2009 og ny innkjøpsordning for dataspill innføres i 2010.

1.6 STYRKE BIBLIOTEKENE SOM BIDRAGSYTERE TIL INKLUDERING, INTEGRERING OG KULTURELT MANGFOLD

Samlede mål for strategi 1.6:

- Bibliotekene skal bidra til å styrke innvandrernes integrering i det norske samfunnet
- Bibliotekene skal formidle kunnskap om bredden av det kulturelle mangfoldet i Norge og den ressurs dette utgjør

Tiltak: Bidra til inkludering av innvandrerne gjennom litteratur- og kunnskapsformidling

Beskrivelse: Bibliotekene skal fremme integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen gjennom en rekke tilbud og aktiviteter. Bibliotekene skal brukes systematisk i språkopplæringen og øvrige opplæringstiltak for innvandrere. Det er behov for mer systematisk utviklingsarbeid og kunnskapsdeling for at dette skal bli best mulig.

Bibliotekene skal bidra aktivt til gjennomføringen av 2008 som skal være Markeringsår for kulturelt mangfold i Norge og Året for Interkulturell dialog i Europa. Bibliotekene skal også være aktive i realiseringen av Regjeringens handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

Det flerspråklige bibliotek som kompetansesenter skal gi bibliotekene bedre muligheter for å yte bedre tilbud til innvandrerne. Innvandrerne må inkluderes som målgruppe også i utdanningsbibliotekene.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Det skal være gjennomført forsøk med utvikling av nye former for formidling til innvandrerne i forbindelse med markeringsåret 2008 og knyttet til regjeringens handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

1.7 STYRKE BIBLIOTEKTJENESTENE I FENGLENE

Mål for strategi 1.7:

Alle innsatte skal ha tilgang til bibliotek tjenester

Tiltak: Gjennomføre planen for bibliotek tjenester i fengslene

Beskrivelse: Planen fra 2006 for bibliotek tjenester i fengslene skal gjennomføres. Samtidig som det ordinære tilbudet av bibliotek tjenester i fengslene skal videreutvikles, må en se på muligheter for å yte bibliotek tjenester på alternative måter i mindre fengsler. Restriksjoner på tilgang til Internett utgjør en særlig utfordring for bibliotek tjenester i fengslene.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Alle fengsler med mer enn 25 innsatte skal ha eget bibliotek innen 2009 eller fullgode bibliotek tjenester dekket på annen måte. Det skal være iverksatt utprøving av alternative bibliotek tjenester i de minste fengslene uten bibliotek innen 2009.

Forestilling på Deichmanske bibliotek, Grünerløkka filial. Foto: Bjørn Djupvik.

STRUKTUR OG ORGANISERING

I Norge er det mange små bibliotek med begrensede ressurser og korte åpningstider. En fragmentert bibliotekstruktur gir store ulikheter når det gjelder økonomi, kompetanse, tjenestetilbud og utviklingsmuligheter. Det er behov for en bibliotekreform som kan sette utvikling og et likeverdig bibliotektilbud for alle i sentrum. Bibliotekene i Norgesbiblioteket skal samarbeide på tvers av fag- og folkebibliotek. Befolkningens behov for gode bibliotektenester er viktigere enn forvaltningsgrenser og eierstrukturer. Med dette som utgangspunkt kan det tegnes et nytt biblioteklandskap. For å skape Norgesbiblioteket kreves en bibliotekreform.

Bibliotekreformen innebærer en konsolideringsprosess der målet er styrkede bibliotek og bedre bibliotektenester gjennom koordinering og felles ressursutnyttelse. Å *konsolidere* betyr både å styrke og å samle.

I reformen inngår flere tiltak som skal bygge Norgesbiblioteket som et samarbeidende nettverk:

- konsoliderte bibliotek
- investeringsprogram for biblioteklokaler
- landsdekkende transportordning
- endringer i bibliotekloven og opplæringsloven
- markedsføring og profilering
- kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene
- kompetanseutvikling

Organisatorisk bibliotekreform

Konsoliderte bibliotek

Målet med den organisatoriske bibliotekreformen er å gi innbyggerne bedre bibliotektenester og bibliotekene større utviklingsmuligheter. Bibliotekene blir styrket ved at ressursene koordineres i større bibliotek med bredere kompetansemiljøer gjennom en konsolideringsprosess. Reformen dreier seg om koordinering av ressurser, utvikling av mer effektive arbeidsmetoder, bedre bibliotektenester gjennom sterkere kompetansemiljøer og distribusjon av tenester. Reformen vil gi alle innbyggerne, og særlig de som bor i de mindre kommunene, et bedre bibliotektilbud ved at de får tilgang til flere bibliotekressurser og bredere bibliotekfaglig kompetanse. Reformen er nødvendig for at bibliotekene skal kunne være viktige aktører i den framtidige kunnskaps- og kulturpolitikken. De konsoliderte bibliotekene må ha et minimum antall årsverk og tilstrekkelig og riktig sammensatt kompetanse for å kunne ivareta tenester og utviklingsarbeid. I tillegg er det nødvendig med styrking av bibliotekenes budsjetter til drift og investering. Samlet sett vil dette gi mer og bedre bibliotektenester for bevilgede midler.

Det mest aktuelle vil være at folkebibliotek i flere kommuner danner et nytt konsolidert bibliotek, men det kan også være en organisasjonsform som omfatter kommunale folkebibliotek og statlige høgskoler (eller universitet), eller folkebibliotek og skolebibliotek.

I tillegg til konsolideringsprosessen vil ulike

HOVEDSATSINGER UNDER MÅLOMRÅDE 2

Hovedsatsingen under dette målområdet er å gjennomføre en reform av bibliotekstrukturen. Målet med reformen er å gi brukerne bedre bibliotekstjenester, gjennom sterkere bibliotek og kompetansemiljøer som er i stand til å utvikle flere og bedre tjenester. Sterkere bibliotek oppnås gjennom konsolidering av flere bibliotek i et geografisk område til et nytt felles bibliotek. Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres bedre kjent for innbyggerne.

Strukturreformene må følges opp med et program for å videreutvikle det fysiske biblioteket. Her er målet at bibliotekene skal være attraktive møteplasser i lokalsamfunn og utdanningsmiljø.

Høgskolebiblioteket i Akershus. Foto: Bjørn Djupvik

samarbeidsformer mellom de forskjellige bibliotektypene være nødvendig for å gi innbyggerne et best mulig bibliotektilbud. Det kan for eksempel være aktuelt med et tettere samarbeid mellom folke- og høgskolebibliotek i en region. Erfaringene fra Drammensbiblioteket – der folkebibliotek, høgskolebibliotek og fylkesbibliotek skal framstå som ett bibliotek for brukerne – kan bli en inspirasjonskilde for flere. Det kan også etableres nye enheter i samarbeid med arkiv eller museum.

Det vil kunne være nyttige erfaringer å hente fra Museumsreformen som har lagt vekt på sterkere kompetansemiljøer som en nødvendig forutsetning for faglig utvikling. En annen erfaring fra Museumsreformen er nytteverdien av faglige nettverk. Tilsvarende utviklingsforum bør etableres på utvalgte deler av bibliotekområdet med representasjon fra både fag- og folkebibliotek.

Folkebibliotekene i reformen

Det er behov for en organisatorisk reform som etablerer større folkebibliotek gjennom en forpliktende prosess. ABM-meldingen, St.meld. nr. 22 (1999-2000), påpekte den fragmenterte folkebibliotekstrukturen og behovet for å utvikle nye samarbeids- og samordningsmodeller for folkebibliotekstjenestene. 244 kommuner har mindre enn én fagutdannet bibliotekar i hel stilling, mens de fem største kommunene har ca. 22 prosent av den samlede bibliotekarkompetansen i folkebibliotekene. Bare 67 kommuner har folkebibliotek med mer enn 5 årsverk.

Folkebibliotekene er en del av det kommunale tjenestetilbudet, men samtidig har de oppgaver utover den enkelte kommune gjennom å være en del av det samlede biblioteknettverket.

Større bibliotek opprettes ved at flere kommuner innenfor et geografisk område samler sine bibliotekressurser til et nytt konsolidert bibliotek. Den nye organisasjonen skal ha en biblioteksjef med ansvar for bibliotekets samlede virksomhet. Det inkluderer ansvar for et samlet personale, økonomi, tjenestetilbud og driften av hovedbibliotek, filialer, bokbuss m.m. Ulike organisasjonsmodeller for interkommunalt samarbeid om tjenester er utredet i Ot.prp. nr. 95 (2005–2006).

Antall kommuner som skal inngå i den enkelte enhet, må vurderes ut fra lokale forhold som folketall, geografi og kommunikasjonsmuligheter. De nye bibliotekene må være så store at de dekker alle viktige kompetanseområder. Det må derfor være minimum 6-8 årsverk i det enkelte bibliotek. Det betyr at de bibliotek som har færre enn 5 årsverk i dag, må konsolideres med bibliotek i andre kommuner.

De største bibliotekene representerer kompetanse og tjenester som må komme alle til gode. Disse bibliotekene er viktige utviklingsaktører for hele bibliotekmiljøet, blant annet med erfaring fra utviklingsprosjekt og internasjonale nettverk. Dette er av stor betydning for utprøving og etablering av nye bibliotekstjenester. De store bibliotekene vil også kunne tillegges viktige nasjonale utviklingsoppgaver.

Tjenestene skal gjøres best mulig tilgjengelig for befolkningen. Gode hovedbibliotek med et bredt tjenestespekter vil være et kjernetilbud. For god tilgjengelighet trengs det også filialer, bokbusser og andre distribusjonssteder som skolebibliotek eller bibliotek i kafé eller butikk, gjerne i kombinasjon med teknologiske løsninger som utlånsautomat. Vesentlig for tilgjengeligheten er lange åpningstider. Det bør vanligvis finnes minst én bibliotekavdeling i hver av de kommunene som inngår i den nye organisasjonen, men hver bibliotekorganisasjon må vurdere hvilken struktur som er mest hensiktsmessig for at innbyggerne skal få et bedre bibliotektilbud. Større bibliotek vil gi grunnlag for mer effektive arbeidsmetoder ved at ulike arbeidsoperasjoner kan gjøres én gang i stedet for flere ganger parallelt. Det vil også frigjøre mer tid til utvikling av tjenester og lengre åpningstider innenfor eksisterende ressurser, og gi bedre bibliotektilbud for bevilgede midler.

Fylkesbibliotekene i reformen

Dagens fylkesbibliotek må gjennomgå en omstillingsprosess for å kunne ivareta en rolle som utviklingsaktør i de nye regionene. Det regionale nivået bør konsentrere seg om koordinerings- og utviklingsoppgaver. Driftsoppgaver bør overføres til operative bibliotek. Ansvar for direkte tjenesteyting bør forankres på lokalt nivå, nærmest mulig brukeren. Dette krever omstilling i dagens fylkesbibliotek og samarbeid med de bibliotekene som skal overta driftsoppgavene.

Gjennomføring av bibliotekreformen blir en viktig oppgave for den regionale forvaltningen i de nærmeste årene. Dette må skje i samarbeid med og i dialog med kommunene og folkebibliotekene. Den regionale forvaltningen bør disponere midler for å stimulere til utvikling på bibliotekområdet. I gjennomføringen av bibliotekreformen vil det regionale nivået ha en sentral rolle, spesielt i forhold til konsolideringsprosessene og kompetanseutvikling.

ABM-utvikling i reformen

ABM-utvikling er et strategisk organ for gjennomføring av den nasjonale politikken på bibliotekområdet, så vel som på arkiv- og museumsområdet. Politikken gjennomføres i dialog med institusjonene og med regionale og lokale forvaltningsorganer. ABM-utvikling har ansvar for å initiere og stimulere til gjennomføring av strategier, mål og tiltak i oppfølging av *Bibliotekreform 2014*. Konsolideringsprosessen vil stå sentralt i dette arbeidet. Her vil man kunne ha nytte av erfaringene fra Museumsreformen.

De økte prosjektmidlene som ble sett som sentrale virkemidler for utvikling av bibliotekområdet i både ABM-meldingen og Kulturmeldingen, er så langt ikke realisert. For gjennomføring av bibliotekreformen vil det være helt avgjørende at det blir bevilget nasjonale midler til de tre målområdene. Det er behov for økning av prosjektmidlene, stimuleringsmidler til gjennomføring av bibliotekreformen, og til finansiering av et utvalg nasjonale fellestjenester på det digitale området.

Nasjonalbiblioteket i reformen

Nasjonalbibliotekets visjon er å være nasjonens hukommelse og et multimedialt kunnskapssenter i forkant av framtidens behov. Nasjonalbiblioteket er tillagt viktige operative og forvaltningsmessige bibliotekfunksjoner og skal være en sentral ressursenhet for resten av biblioteksystemet. Nasjonalbiblioteket har et nasjonalt mandat på områder som bibliografi og bibliografiske standarder, mediebevaring gjennom restaurering, konservering, digitalisering og juridisk kompetanse. Nasjonalbiblioteket har en samkatalog for samlingene i norske bibliotek. Gjennom etablering av Depotbiblioteket og Det digitale sikringsmagasinet er det etablert fellesressurser for langtidsbevaring av konvensjonelt og digitalt materiale. Som forvalter av Det digitale sikringsmagasinet ivaretar Nasjonalbiblioteket utviklingen av de tekniske standardene for langtidslagring av digitalt innhold.

Som et resultat av Nasjonalbibliotekets digitaliseringstiltak vil ressursbanken av norsk materiale kunne være på plass i løpet av 10–12 år. Utvikling av avtaler som gir tilgang til opphavsrettsbeskyttet digitalt materiale vil gjøre det mulig å tilby raske og billigere fjernlån. Nasjonalbiblioteket skal være en fellesressurs som inkluderer kompetanse, systemer og utstyr av stor betydning for bibliotekene, for arkiv og museer, og for medie- og informasjonssamfunnet generelt.

Universitets- og høyskolebibliotekene i reformen

Universitets- og høyskolebibliotekenes hovedutfordring er fortsatt å styrke integreringen av bibliotekjentene i institusjonenes forsknings- og utdanningsmiljø. Samtidig er de meget viktige kunnskapsressurser som offentlige kunnskapsbibliotek. De skal være en del av Norgesbiblioteket, støtte opp under forskning og forskningsformidling og bidra til den generelle kunnskapsutviklingen i samfunnet.

I universitets- og høyskolesektoren er det noen få store bibliotek, og mange mindre. I flere sammenhenger er det hensiktsmessig med løsninger

BIBLIOTEKREFORMEN

Større bibliotek opprettes ved at flere kommuner innenfor et geografisk område samler sine bibliotekressurser til et nytt konsolidert bibliotek. Den nye organisasjonen skal ha en biblioteksjef med ansvar for bibliotekets samlede virksomhet. Det inkluderer ansvar for et samlet personale, økonomi, tjenestetilbud og driften av hovedbibliotek, filialer, bokbuss mm.

Høgskolebiblioteket i Akerhus. Foto: Bjørn Djupvik

som omfatter bibliotek på tvers av institusjoner. Universitets- og høgskolerådet er en viktig koordinator for samarbeid og utvikling innen denne sektoren. Det bør legges opp til et tett samarbeid mellom universitets- og høgskolebibliotekene på områder der dette er hensiktsmessig.

BIBSYS er et viktig faglig samarbeidsorgan som også fremmer kompetanseoverføring. Målet om lik tilgang til informasjon vil lettere kunne oppfylles ved å se på universitets- og høgskolebibliotekene samlet. Spesielt ville det kunne gi fordeler ved forhandling av lisenser til ulike digitale baser. I dag står forskerne ved de mindre fagmiljøene i fare for ikke å få dekket sine faglige behov for vitenskapelig informasjon. Det kan hindre rekruttering til faglige stillinger og gjøre de mindre utdanningsinstitusjonene sårbare i konkurransen om både faglig kompetanse og studenter. Det vil være viktig at universitets- og høgskolebibliotekene deltar i de faglige nettverkene som skal opprettes.

Offentlige spesialbibliotek i reformen

Offentlige spesialbibliotek må være del av Norgesbiblioteket. Mange av disse inngår i BIBSYS-samarbeidet og deltar i fjernlånssamarbeidet. De fleste tilrettelegger for allmennhetens tilgang til sine ressurser i egne lokaler. Det må være et krav at bibliotek i statlige organisasjoner gjør bibliotekenes ressurser tilgjengelige for eksterne brukere, i biblioteket og på nettet. Det samme gjelder offentlige publikasjoner produsert av disse organisasjonene. Tilgangen til offentlige publikasjoner

er bedret gjennom digital publisering, men det vil likevel være behov for tilgang til de trykte publikasjonene.

Skolebibliotekene i reformen

Det trengs et eget utviklingsprogram for å gi skolebibliotekene i grunnskolen et nødvendig løft. Modellutvikling og forsøksvirksomhet som også inkluderer samarbeid mellom folke- og skolebibliotek, kan være veien å gå. For å bringe skolebibliotekene opp på et akseptabelt bibliotekfaglig nivå, kan det være nødvendig med en egen koordinator for alle skolebibliotek i en kommune, som også kan være bindeleddet til folkebiblioteket. Kommunene som eiere av både folke- og skolebibliotek, bør vurdere hvordan de to bibliotektypene kan samhandle for at elevene skal få et best mulig samlet bibliotektilbud.

For bibliotekene i videregående skole vil utvikling av samarbeidet mellom disse bibliotekene i det enkelte fylke, og på tvers av fylkene, kunne bidra til ytterligere profesjonalisering. Noen steder vil det også kunne ligge godt til rette for tettere samarbeid mellom folkebibliotek og videregående skole, også i form av felles lokaler. En forutsetning for dette er sentral plassering og tilstrekkelige ressurser og åpningstider for begge bibliotektyper.

Andre organisatoriske tiltak

Investeringsprogram for biblioteklokaler

Mange av bibliotekenes tjenester er knyttet til det fysiske bibliotekrommet. Folkebibliotekene er en

viktig møteplass i lokalsamfunnet, og bibliotekrommet må utvikles. Bibliotekene skal være et sosialt og kulturelt treffsted, tilby et attraktivt læringsmiljø, gi tilgang til samlinger av bøker og andre medier, til nett-tjenester og digitalt innhold, til arrangementer og utstillinger og til bibliotekpersonalets kompetanse. Godt samspill mellom digitale tjenester og fysiske omgivelser må bli vektlagt ved fornying av biblioteklokaler.

Som del av bibliotekreformen må det etableres et investeringsprogram for å videreutvikle det fysiske biblioteket. De eksisterende investeringsordningene for kulturbygg fungerer ikke slik at de kommer bibliotekene til gode.

Målet er at bibliotekene skal framstå som attraktive møteplasser i lokalsamfunn og utdanningsmiljø. En slik prosess vil kreve investeringer til nybygging av biblioteklokaler og fornyelse av dagens lokaler. Den fysiske utformingen av bibliotekene må tilpasses nye brukerbehov og moderne bibliotekfunksjoner. Bibliotekenes funksjoner som sted for dialog, læring og kulturopplevelser må få bedre utviklingsmuligheter.

Investeringsprogrammet skal stimulere til utvikling av ny bibliotekarkitektur, til flerbruksløsninger, arenautvikling og løsninger på tvers av bibliotektyper. Programmet skal særlig knyttes til de konsoliderte bibliotekene i Norgesbiblioteket.

Trådløst høyhastighetsnett

Trådløst høyhastighetsnett er en forutsetning for at bibliotekene skal kunne gi brukerne tilgang til aktuelle digitale tjenester og digitalt innhold og ivareta funksjonen som læringsarena. Det er også en forutsetning dersom bibliotekene skal kunne bidra til å redusere digitale skillelinjer i befolkningen, noe som er en målsetting i planen *eNorge 2009* (Moderniseringsdepartementet 2005). Mange bibliotek tilbyr trådløst høyhastighetsnett allerede, mens andre bibliotek ikke engang har tradisjonelt bredbånd. Bibliotekene må inkluderes i den bredbåndsutbyggingen som foregår ellers i samfunnet.

Landsdekkende transportordning

En transportordning, som binder alle bibliotekene sammen i et nasjonalt og regionalt nettverk, vil være et distriktsvennlig tiltak fordi det vil gi brukerne tilgang til de trykte ressursene i alle landets bibliotek. Transportordningen vil fremme flyten av dokumenter både regionalt og nasjonalt og gi en bedre utnyttelse av ressursene. Som en effekt av muligheten til fellessøk og bestillinger i alle bibliotekenes samlinger, vil fjernlånet trolig øke.

Transportordningen vil gjøre det enklere å håndtere denne økningen – uten at kostnadene stiger tilsvarende. Flere fylker har allerede etablert regionale transportordninger. Alle fylker bør etablere regionale transportordninger, og det bør etableres en nasjonal transportordning med landsdekkende knutepunkter. Slik kan alle bibliotekene knyttes sammen i et nettverk. I dette nettverket inngår også Depotbiblioteket ved Nasjonalbiblioteket. I etableringen av en landsomfattende transportordning kan det trekkes på norske regionale erfaringer og på den danske transportordningen som er basert på betydelig nasjonal delfinansiering, regionale knutepunkter og lokale løsninger innenfor et nasjonalt system.

Endringer i bibliotekloven

Bibliotekloven må endres for å lovfeste biblioteknettverket på tvers av bibliotektypene. Det sammenhengende biblioteknettverket Norgesbiblioteket vil bygge på et forpliktende samarbeid mellom ulike bibliotektyper. Alle typer utdanningsbibliotek og offentlige spesialbibliotek vil ha to hovedhensyn som må balanseres. De skal primært yte tjenester til interne brukere og samtidig være en del av de offentlige bibliotekressurser på den andre siden. Det er det siste hensynet som vil ivaretas gjennom å lovfeste biblioteknettverket på tvers av eierstrukturer. Formålet med en endret biblioteklov vil være å sikre alle tilgang til landets samlede bibliotekressurser og synliggjøre alle typer offentlige bibliotek.

Endring av forskriften til opplæringsloven

Nødvendigheten av bibliotek tjenester i grunnskole og videregående skole bør gå tydeligere fram av lovverket. Krav til kvalitet i skolebibliotektilbudet bør formaliseres gjennom en endring av forskriften til opplæringsloven. Til sammenlikning stilles det krav til bibliotek i høyere utdanning i *Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning*.

Profilering av Norgesbiblioteket

Bibliotekenes tjenester er for dårlig kjent i befolkningen. Dette går fram av Statistisk sentralbyrås *Undersøkelse om bibliotekbruk* (Buskoven 2006). Sentrale, regionale og lokale aktører bør derfor gjøre en felles systematisk innsats for at bibliotekenes innhold og tjenester skal bli bedre kjent i hele befolkningen. Profileringen skal også vise at bibliotekene er et sammenhengende nettverk der den enkelte har tilgang til Norgesbibliotekets

samlede tjenester og ikke bare til sitt lokale folke- eller utdanningsbibliotek.

Evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene

De nye bibliotekene må tilstrebe effektive interne arbeidsprosesser. Standardisering og stordriftsfordeler må utnyttes i størst mulig grad. Modeller bør utvikles for å gjøre arbeidsprosessene enklere.

Innsamling og analyse av statistikk og annen dokumentasjon er viktig for å vurdere bibliotekenes virksomhet og resultater i forhold til de mål som settes for virksomheten i Norgesbiblioteket. Dette er et område som får større betydning framover. Det er også viktig at det blir utviklet nye metodiske verktøy som kan måle virksomheten og gi informasjon som kan bidra til kvalitetsheving av tjenestene. En beste praksis-base kan være et verktøy for bedre kunnskapsdeling.

Brukerundersøkelser og ulike former for interaktiv kommunikasjon med brukerne er viktig. I tillegg vil kunnskapsdeling mellom bibliotekene med utgangspunkt i forsøks- og utviklingsvirksomhet og faglige nettverk gi et bredere grunnlag for utvikling av bibliotek-tjenestene og gi bedre uttelling for investerte midler.

Gjennomføring av bibliotekreformen

De ulike tiltakene som inngår i bibliotekreformen, skal til sammen bygge opp under et samarbeidende Norgesbibliotek med sterkere bibliotek som er mer utviklingsdyktige. Reformen innebærer en satsing på bibliotekene som demokratiske kultur- og kunnskapsinstitusjoner som fyller viktige funksjoner i samfunnet. Reformen er nødvendig for at bibliotekene ikke skal bli hengende etter i samfunnsutviklingen, men kunne hevde seg som aktuelle og relevante institusjoner. En organisatorisk reform, sammen med en økonomisk satsing fra bibliotekenes eiere, er nødvendig for å kunne bringe bibliotekene opp på et høyere nivå.

Bibliotekeiernes ansvar

Bibliotekenes eiere skal fortsatt ha ansvar for utvikling av det enkelte bibliotek slik at det kan fylle sin plass i Norgesbiblioteket og bidra med kvalitet på samlinger og tjenester. Samtidig med den organisatoriske reformen trengs det økonomisk satsing fra bibliotekenes eiere til fornyelse og omstilling i bibliotekene for å bringe dem opp på et kvalitativt høyere nivå. Det er mange bibliotek som ikke kan levere den nødvendige bredde og dybde i tjenestene, og som dermed trenger styrking. Det gjelder i særlig grad mange små folke-

bibliotek, men også i større kommuner kan tilbudet være for dårlig. Også de konsoliderte bibliotekene vil ha behov for økning i budsjettene.

Kommunene som eiere av både folke- og skolebibliotek i grunnskolen har ansvar for utvikling av begge bibliotektypene.

Kommunene og bibliotekene som skal gå sammen om å opprette konsoliderte bibliotek, må selv være aktive i arbeidet med å finne fram til egnede samarbeidsmodeller.

Fylkeskommunene, og regionene fra 2010, må være pådrivere for opprettelsen av konsoliderte bibliotek i hele fylket/regionen. Det må settes av ressurser til arbeidet. Det må utarbeides en samlet bibliotekplan i det enkelte fylket/regionen, med sikte på konsolideringsprosessene i bibliotekene. Ansvaret for gjennomføring av nødvendige prosesser og koordinering legges til fylkeskommunene/regionene, men det må skje i et nært samarbeid med kommunene. Det vil være viktig å skape aksept i kommunene for at reformen er nødvendig. Det må være handlingsrom for ulike løsninger ut fra situasjonen lokalt og regionalt.

I følge lov om folkebibliotek, § 4, kan folkebiblioteket drives av kommunen alene, eller i driftsfellesskap med annen kommune, fylkeskommune eller statlig institusjon. Departementet kan gjøre unntak fra første ledd for forsøksvirksomhet. Det er derfor ingen hindringer for reformarbeidet i eksisterende lov. Reformprosessen kan dermed starte så snart som mulig. Forslag til interkommunale samarbeidsordninger som skal gjøre det enklere for kommunene å samarbeide om tjenester, er lagt fram i Ot.prp. nr. 95 (2005–2006).

Det må tas høyde for de funksjonene som universitets- og høyskolebibliotekene har både som integrerte bibliotek i sine institusjoner og som offentlige bibliotek i budsjett-tildelingene til institusjonene, og tilsvarende for andre offentlige fagbibliotek. Det må gå klart fram at disse bibliotekene skal bidra i Norgesbiblioteket. I den sammenheng må det også påregnes en betydelig økning i fjernlånet, som følge av at mulighetene for fellessøk og bestillinger i bibliotekenes baser blir åpnet. Digitalisert materiale kan etter hvert redusere behovet for fjernlån. Danmark har en modell for inkludering av ulike offentlige fagbibliotek i det nasjonale biblioteknettverket som kan være et eksempel.

Økonomi – nasjonale midler

I tillegg til satsing fra bibliotekenes eiere, er det behov for en nasjonal innsats der staten bidrar

med midler som kan stimulere til gjennomføring av den organisatoriske bibliotekreformen og som kan heve kvaliteten på tjenestene. Den nasjonale innsatsen må ikke redusere eiernes innsats. Det kan her vises til Barnehagereformen som en parallell. Det nasjonale bidraget skal benyttes til

- prosessmidler til gjennomføring av den organisatoriske reformen
- utvikling og drift av nasjonale fellestjenester i et samarbeid mellom bibliotekene, eller lagt til enkelte bibliotek
- økte prosjekt- og utviklingsmidler. Det vises til føringer i ABM-meldingen og Kulturmeldingen om økte midler til ABM-utvikling til disse formålene

- styrking av tjenestetilbudet i folkebibliotekene
- et kompetanseutviklingsprogram for å støtte opp under de nye konsoliderte bibliotekene
- styrking av bibliotekforskningen

Samlet vil disse tiltakene bidra til å styrke folkebibliotekene over hele landet, slik regjeringen har uttalt at den ønsker. I Soria Moria-erklæringen sier regjeringen Stoltenberg at den vil «føre en aktiv politikk for å styrke folkebibliotekene over hele landet» (Politisk plattform for en flertallsregjering 2005).

STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE 2

2.1 STYRKE OG UTVIKLE DE ORGANISATORISKE ENHETENE I NORGESBIBLIOTEKET

Mål for strategi 2.1:

Befolkningen skal ha tilgang til gode bibliotek-tjenester gjennom sterkere kompetansemiljøer

Tiltak: Etablere sterkere og mer kompetente folkebibliotek gjennom en konsolideringsprosess som omfatter bibliotekene i flere kommuner

Beskrivelse: For at bibliotekene skal kunne møte befolkningens behov for et kvalitativt godt bibliotek-tilbud, er det nødvendig å skape bibliotek med sterkere kompetansemiljøer som kan yte bedre tjenester og utnytte ny teknologi. Det må derfor etableres sterkere bibliotek gjennom en konsolideringsprosess. Behovet for dette er størst i folkebiblioteksektoren. Flere kommuner innenfor et geografisk område skal gå sammen om å etablere et felles konsolidert bibliotek, som vanligvis har minst én avdeling i hver av de kommunene det skal omfatte. Et konsolidert bibliotek skal ha minimum 6–8 årsverk fordelt på variert bibliotekfaglig kompetanse. Fylkeskommunene skal, gjennom et tett samarbeid med ABM-utvikling, være koordinører for å realisere de nye bibliotekene i et nært samarbeid med kommunene og bibliotekene. Fylkeskommunene bør utarbeide en bibliotekplan for sitt fylke, i samarbeid med kommunene, med sikte på omorganiseringer til konsoliderte bibliotek ut fra lokale forhold.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: I løpet av 2008 skal det i alle fylker være iverksatt prosesser for å etablere nye konsoliderte bibliotek som omfatter bibliotekene i flere kommuner.

Tiltak: Iverksette et program for skolebibliotek-utvikling

Beskrivelse: Det bør iverksettes et program for skolebibliotekutvikling som tar utgangspunkt i en nærmere vurdering av hvilke funksjoner skolebibliotekene skal ivareta i en mer digital framtid, samt en vurdering av ressurs- og kompetansebehov og av hvordan skole- og folkebibliotek kan samarbeide. Programmet bør i tillegg til Bibliotekutredningen bygge på erfaringer og kunnskap fra *Gjennom for lesing!* og Utdanningsdirektoratets skolebibliotekundersøkelse i 2006.

Tidsperiode: 2009-2014

Operasjonelt mål: Et program for skolebibliotek-utvikling skal være iverksatt i løpet av 2009.

2.2 VIDEREUTVIKLE DET FYSISKE BIBLIOTEKET

Samlede mål for strategi 2.2:

- Bibliotekene skal framstå som attraktive møteplasser i lokalsamfunn og utdanningsmiljø
- Biblioteklokaler skal være tilpasset moderne formidlingsformer og bibliotekfunksjoner

Tiltak: Etablere et investeringsprogram for biblioteklokaler

Beskrivelse: Framtidens bibliotek må tilpasses nye brukerbehov, nye bibliotekfunksjoner og ny teknologi. Det skal etableres et statlig investeringsprogram som er åpent for nye bibliotekbygg, fornyelse av biblioteklokaler og mobil bibliotek-tjeneste. Programmet skal stimulere til utvikling av ny bibliotekarkitektur, til flerbruk av biblioteklokaler, arena-utvikling og løsninger på tvers av bibliotektyper. Mulig samlokalisering eller felles løsninger med arkiv og museer må vurderes spesielt. Biblioteket skal også oppfylle krav om universell utforming. Investeringsprogrammet skal særlig knyttes til etablering av konsoliderte enheter i Norgesbiblioteket.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: Det skal være bevilget midler fra et investeringsprogram for biblioteklokaler i løpet av 2008.

Tiltak: Utstyre alle bibliotek med trådløst høyhastighetsnett

Beskrivelse: Trådløst høyhastighetsnett er en forutsetning for at bibliotekene skal kunne gi brukerne tilgang til aktuelle digitale tjenester og digitalt innhold. Det er også en forutsetning dersom bibliotekene skal bidra til å redusere digitale skillelinjer i befolkningen, noe som er en målsetting i planen eNorge 2009. Mange bibliotek tilbyr trådløst høyhastighetsnett allerede. Andre bibliotek har ikke engang tradisjonelt bredbånd. Bibliotekene må inkluderes i planene for innføring av trådløst høyhastighetsnett i kommuner og utdanningsinstitusjoner.

Tidsperiode: 2008-2010

Operasjonelt mål: Alle bibliotek skal ha trådløst høyhastighetsnett i løpet av 2010.

2.3 UTVIKLE ET BRUKERORIENTERT OG SAMARBEIDENDE NORGESBIBLIOTEK

Samlede mål for strategi 2.3:

- Befolkningen skal møte en enhetlig og samlet biblioteksektor med klar oppgavefordeling og gode distribusjonsordninger mellom bibliotekene
- Ressursene i biblioteksektoren skal være tilgjengelige for alle uavhengig av bostedskommune og tilknytning til utdanningsinstitusjon eller arbeidsplass
- Befolkningen skal ha god kunnskap om tilgjengelige bibliotektenester
- Bibliotekene skal utvikle gode evalueringsmetoder som grunnlag for utviklingsarbeid

Tiltak: Etablere en transportordning for distribusjon av materiale mellom bibliotek i Norge

Beskrivelse: En landsomfattende transportordning vil være et viktig virkemiddel for å øke tilgjengeligheten til bibliotekenes samlinger ved at fjernlån av fysiske dokumenter blir enklere og billigere. Det etableres en kombinasjon av en nasjonal og flere regionale transportordninger som kan knytte alle bibliotekene sammen i et nettverk.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: En landsomfattende transportordning med utgangspunkt i en kombinasjon av ulike regionale transportløsninger og en nasjonal overbygning skal være på plass i løpet av 2009.

Tiltak: Endre dagens biblioteklovgivning for å sikre samarbeidet i et nasjonalt biblioteknettverk

Beskrivelse: Bibliotekloven omfatter i dag folkebibliotek og fylkesbibliotek og en del oppgaver som staten har ansvaret for. Det sammenhengende nettverket kalt Norgesbiblioteket skal bygge på et forpliktende samarbeid mellom ulike offentlige bibliotek. Bibliotekloven bør endres slik at den pålegger alle offentlige bibliotek å delta i biblioteknettverket, blant annet gjennom å yte fjernlån og ved kunnskapsdeling. Målsettingene i dagens lov skal videreføres. Loven skal sikre gode bibliotektenester og tilgang til landets samlede bibliotekressurser for hele befolkningen, uavhengig av bosted, arbeidsplass eller tilknytning til utdanningsinstitusjon.

Tidsperiode: 2008-2010

Operasjonelt mål: En ny biblioteklov som sikrer samarbeidet i et nasjonalt biblioteknettverk, skal være vedtatt i løpet av 2010.

Tiltak: Styrke krav til skolebibliotektenester i forskriften til opplæringsloven

Beskrivelse: Krav til skolebibliotektilbudet bør formaliseres gjennom en endring av forskriften til opplæringsloven. Til sammenlikning stilles det formelle krav til bibliotek i høyere utdanning.

Tidsperiode: 2007-2008

Operasjonelt mål: Endring i forskriften til opplæringsloven skal være vedtatt i løpet av 2008.

Tiltak: Gjøre Norgesbiblioteket kjent gjennom profilering av innhold og tenester

Beskrivelse: Norgesbiblioteket skal lanseres som merkevare. Profileringen skal vise hvordan bibliotekene er et sammenhengende nettverk og hvilke tenester innbyggerne har tilgang til. De enkelte bibliotekene følger opp med informasjon regionalt og lokalt.

Tidsperiode: 2009-2014

Operasjonelt mål: Det skal være gjennomført en bred profileringkampanje for Norgesbiblioteket i løpet av 2009.

2.4 UTVIKLE REDSKAPER OG METODER TIL EVALUERING OG KVALITETSHEVING AV VIRKSOMHETEN I BIBLIOTEKENE

Mål for strategi 2.4:

Biblioteksektoren skal ha et godt dokumentasjons- og informasjonsgrunnlag til støtte for lokalt, nasjonalt og internasjonalt utviklingsarbeid

Tiltak: Utvikle verktøy og metoder for evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene

Beskrivelse: Det skal utvikles nye verktøy for evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene. Bibliotekstatistikken skal vurderes med sikte på å utvikle og forbedre innsamlingen og presentasjonen av data.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Nye metoder og verktøy for evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene skal være utviklet i løpet av 2009.

Nasionalbibliotek. Foto: Kjetil Born/Nasionalbiblioteket

MÅLOMRÅDE 3 NORGESBIBLIOTEKET

KOMPETANSE OG FORSKNING

Kunnskapsnasjonen Norge står overfor store oppgaver i utdanning, forskning, næringsliv og offentlig sektor. Regjeringen vil at Norge skal ha verdens beste offentlige sektor. Brukerne stiller tilsvarende høye krav til offentlige tjenester, og kravene og forventningene til bibliotekene er høyere enn før.

Bibliotekene må løse sine samfunnsoppgaver gjennom bredere og oppdatert kompetanse. Bibliotekene må ha kompetanse som gjør at de på en kvalifisert måte kan betjene alle typer brukerbehov, fra førskolebarnets til forskerens. Hvert bibliotek må ha kompetanse tilpasset sine brukergrupper. Et nasjonalt program for kompetanseutvikling vil være nødvendig for å realisere målene i Bibliotekreform 2014.

Kompetanseutviklingsprogram

I Norgesbiblioteket skal de enkelte bibliotekene ha flere årsverk etter konsolideringsprosessen enn de har i dag. Dette gir muligheter til både større bredde og dybde i den faglige kompetansen.

Programmet for kompetanseutvikling bør rettes spesielt inn mot de områdene hvor behovene for styrket kompetanse er størst. Områder som peker seg ut, er ledelse av konsoliderte bibliotek, omstilling og utvikling, tjenesteutvikling, markedsføring, utnyttelse av ny teknologi, pedagogisk veiledning og litteraturformidling til ulike grupper. Andre områder kan vise seg aktuelle.

Programmet bør omfatte så vel kompetanse-givende videreutdanning som kortere etterutdanningstilbud. Det regionale bibliotekleddet vil ha

oppgaver knyttet til kompetanseutvikling gjennom utvikling av kompetanseplaner, gjennom rådgiving, som arrangør av kursvirksomhet og ved etablering av faglige nettverk på regionalt nivå og interregionalt.

Programmet skal være åpent for alle bibliotek, men skal først og fremst gi et nødvendig kompetanseløft til de konsoliderte bibliotekene.

Skolebibliotekene trenger også et grunnleggende kompetanseløft. I gjennomføringen av Kunnskapsløftet er det satt av betydelige midler til kompetanseutvikling. Skolebibliotekene vil få viktige funksjoner i gjennomføringen av Kunnskapsløftet. Ved realisering av forslaget om et eget program for skolebibliotekutvikling, bør det også inngå satsing på kompetanse i skolebibliotek-kunnskap og kunnskap om bruk av skolebiblioteket i undervisning og læringsprosesser.

Et kompetanseutviklingsprogram skal også bidra til at bibliotekledere, bibliotekansatte og bibliotekeiere ser nødvendigheten av etter- og videreutdanning og gir langt større prioritet til dette i årene framover. Bibliotekarenes grunnutdanning er helt vesentlig for bibliotekenes kompetanse. For at bibliotekene skal ha nødvendig dybdekompetanse på ulike fagområder, må flere stimuleres til å ta masterutdanning. I universitets- og høyskolebibliotekene vil det være viktig at bibliotekansatte også har fagkunnskap på de områdene som institusjonen arbeider innenfor. Særlig i de største bibliotekene vil det være aktuelt at noen ansatte har annen høyere utdanning enn

HOVEDSATSING I MÅLOMRÅDE 3

Hovedsatsingen i dette målområdet er å styrke og fornye kompetansen i biblioteksektoren. Bibliotekforskningen skal gi ny kompetanse til praksisfeltet, og det skal være et samspill mellom disse. Målet er at befolkningen skal ha tilgang til bibliotek med bred og oppdatert kompetanse.

Asker bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

bibliotekfaglig, for å få en samlet kompetanse preget av større mangfold og bredde.

Bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning tilbys i dag ved Høgskolen i Oslo, NTNU i Trondheim, Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Agder. Disse institusjonene har derfor viktige roller å ivareta når det gjelder utdanning på bachelor- og masternivå. De bør også spille en aktiv rolle i kompetanseutviklingsprogrammet ved å utvikle etter- og videreutdanningstilbud. Fjernundervisningstilbud kombinert med samlinger vil kunne gi tilbud til mange, samtidig som det lar seg kombinere med å være i arbeid. Arbeidsgiverne må legge forholdene til rette for at ansatte skal kunne delta i de aktuelle utdanningstilbudene.

Faglig utvikling og kunnskapsdeling

Norgesbiblioteket forutsetter samarbeid mellom de ulike bibliotektypene. Et sentralt virkemiddel i dette samarbeidet blir opprettelse av nettverksgrupper som skal bidra til faglig utvikling og nyskaping gjennom kunnskapsdeling. ABM-utvikling vil etablere nettverksgrupper med deltakere fra ulike bibliotektyper og relevante kompetansemiljøer.

Etablering av et hospiteringsprogram skal gi bibliotekansatte anledning til å skaffe seg erfaring fra utenlandske bibliotek. Internasjonalt samarbeid er kompetanseutviklende. I en tid da internasjonalisering preger de fleste samfunnsområder, er det viktig at også biblioteksektoren utvikler sitt internasjonale samarbeid. Internasjonal kontakt kan bidra til gode fellesløsninger, man kan dele

egne erfaringer og lære av andre. Innenfor universitets- og høyskolesektoren eksisterer det allerede muligheter til å delta i utvekslingsordninger som er etablert for personalet ved disse institusjonene gjennom Erasmus-programmet.

Bibliotekforskning

Forskning er viktig for faglig og metodisk utvikling. Bibliotekene trenger forskningsbasert kunnskap som kan bidra til å utvikle praksisfeltet. Etter at Bibliotekforskningsprogrammet i regi av Norges forskningsråd var fullført i 2001, har det ikke vært sentrale forskningsmidler spesielt for bibliotekområdet. Høgskolene som gir profesjonsrettet utdanning, har også forskningsaktivitet på de samme områdene. Ved Høgskolen i Oslo (HiO) er det blant annet etablert et tverrfaglig forskningsmiljø og et doktorgradsprogram for profesjonsstudier. Bibliotekforskerne må ofte søke eksterne midler for å få finansiert ønskede forskningsprosjekt.

Bibliotekområdet kan inngå i ulike forskningsprogram i Norges forskningsråd, også i et nytt femårig humanistisk kulturforskningsprogram. Det er gitt innspill om at forskning om arkiv, bibliotek og museer bør inngå som et vesentlig innslag i dette programmet. Bibliotekforskning er imidlertid mer enn kulturforskning, og det må gjøres en innsats for at bibliotekforskning skal inkluderes i ulike relevante forskningsprogram. Prioriterte forskningsområder bør være bibliotekenes rolle som samfunnsinstitusjoner, digitale tjenester, formidlingsformer og formidlingsmetoder.

STRATEGIER OG TILTAK UNDER MÅLOMRÅDE 3

3.1 FORNYE DEN SAMLEDE KOMPETANSEN I BIBLIOTEKSEKTOREN

Mål for strategi 3.1:

Befolkningen skal ha tilgang til bibliotek med bred og riktig fordelt kompetanse

Tiltak: Etablere et kompetanseutviklingsprogram for å styrke Norgesbiblioteket og de konsoliderte bibliotekene

Beskrivelse: Kompetansen i bibliotekene trenger både fornyelse og fordypelse. Det skal etableres et kompetanseutviklingsprogram primært innrettet mot de konsoliderte bibliotekene. Programmet vil omfatte kompetansegivende videreutdanning på universitets- og høyskolenivå, men etterutdannings-tilbud av kortere og lengre varighet kan også være aktuelt. Midler til kompetanseutvikling vil forutsette kompetanseplaner for bibliotekene.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: I løpet av 2008 skal det være bevilget midler fra et program for kompetanseutvikling i bibliotekene.

Tiltak: Utvikle et hospiteringsprogram for bibliotekansatte

Beskrivelse: Enkelte bibliotek har utvekslingsavtaler med bibliotek i andre land, gjerne i vennskapskommuner. Ved høyskolene og universitetene inngår bibliotekpersonalet i internasjonale utvekslingsavtaler gjennom Erasmus-programmet. Et hospiteringsprogram på nasjonalt nivå vil kunne gi bredere erfaringsspredning og gi flere en sjanse til hospitering. Det skal tas kontakt med bibliotekmyndigheter i andre land med sikte på å formalisere et samarbeid slik at bibliotekansatte i alle typer bibliotek kan få muligheten til internasjonal erfaring.

Tidsperiode: 2008-2014

Operasjonelt mål: I løpet av 2008 skal norske bibliotekansatte ha hospitert i et utenlandsk bibliotek med grunnlag i en bilateral samarbeidsavtale.

3.2 STØTTE FAGLIG UTVIKLING OG KUNNSKAPSDELING PÅ TVERS AV OG INNENFOR DE ULIKE BIBLIOTEKFAGLIGE OMRÅDENE, OG SOM ABM-SAMARBEID

Samlede mål for strategi 3.2:

- Kunnskap og erfaringer i bibliotekene skal formidles og utnyttes effektivt lokalt, nasjonalt og globalt
- Biblioteksektoren skal bygge på relevant forskning om bibliotekenes tjenester og bibliotekene som samfunnsinstitusjoner
- Abm-områdene skal inkluderes i alle relevante forskningsprogram

Tiltak: Opprette nettverksgrupper med deltakere fra ulike bibliotektyper med sikte på å utvikle nye tjenester, nye arbeidsmetoder eller ny organisering

Beskrivelse: ABM-utvikling skal ta initiativ til å opprette nettverksgrupper innen aktuelle områder. Nettverksgruppene skal ses i nær sammenheng med nye konsoliderte bibliotek, og i sammenheng med abm-samarbeid. Det er også aktuelt å involvere andre kompetansemiljøer for tverrfaglig kunnskapsutvikling.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: ABM-utvikling skal ha etablert nettverksgrupper med tilhørende mandat på tre sentrale områder i løpet av 2008.

Tiltak: Styrke og videreutvikle et kompetansemiljø for opphavsrett og personvern ved Nasjonalbiblioteket

Beskrivelse: Opphavsrett og regler om personvern bidrar til å avgjøre hvilket innhold som kan formidles gjennom bibliotekene. Kompetansemiljøet for opphavsrett og personvern ved Nasjonalbiblioteket bør styrkes slik at rådgivningen på området utvides til å gjelde hele abm-feltet. Aktiviteten bør utvides til kurs og opplæringstiltak innen både opphavsrett og personvern.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Et kompetansemiljø for opphavsrett og personvern skal være utvidet til å omfatte hele abm-sektoren i løpet av 2008.

Tiltak: Etablere forskningsprogram der abm-området inngår

Beskrivelse: Forskning er viktig for faglig og metodisk utvikling i arkiv, bibliotek og museum. Bibliotekforskning er aktuelt i flere forskningsprogrammer. Norges forskningsråds program for kulturforskning avsluttes i 2007. I forlengelsen av dette planlegger Norges forskningsråd et nytt forskningsprogram fra 2008. Det er gitt innspill om at abm-institusjonene som samfunnsinstitusjoner bør kunne inngå i dette programmet. Prioriterte

områder for felles forskningstiltak er abm-institusjonenes rolle som samfunnsinstitusjoner, digitale tjenester, formidlingsformer og formidlingsmetoder.

Tidsperiode: Permanent

Operasjonelt mål: Prioriterte områder for bibliotekforskningen skal være et tydelig innslag i programplanen for et nytt kulturforskningsprogram og andre relevante forskningsprogrammer.

Bergen off. bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

STATLIG INNSATS FOR BIBLIOTEKREFORMEN

ÅRLIGE TILLEGGSMIDLER (I MILLIONER KRONER)

Strategi	Tiltak som forutsetter ekstra bevilgninger	Periode	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	<i>Målområde 1: Innhold og tjenester i Norgesbiblioteket</i>								
1.1	Etablere en abm-portal som felles inngang til nettbaserte kultur- og kunnskapsressurser ¹	2008-2014	5,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
1.1	Iverksette programmet Norsk digitalt bibliotek ¹	2008-2014	5,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
1.1	Gi tilgang til sentrale kunnskapskilder gjennom lisenser og andre vederlagsordninger	2008-2014	5,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
1.2	Etablere et program for digitalisering av materiale i arkiv, bibliotek og museer ²	2008-2014	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0
1.4	Utvikle verktøy og metoder for opplæring i informasjonskompetanse	2008-2014	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
1.4	Utvikle tilgang til vitenskapelig informasjon produsert ved universiteter og høyskoler gjennom åpne digitale løsninger	2008-2014	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
1.5	Iverksette et program for litteraturformidling	2008-2014	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
1.5	Sette av nasjonale midler til produksjonsstøtte og litteraturformidling i Den kulturelle skolesekken (DKS) ³	2008-2014	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0

¹ Første året inkluderer investeringsmidler. For de påfølgende år omfatter utgiftene driftsmidler.

² En betydelig andel av midlene til digitalisering skal gå til Nasjonalbiblioteket og Riksarkivet for gjennomføring av deres digitaliseringsstrategier.

³ Ordningen innebar i sin tid 5 mill. kroner, og det foreslås det samme beløpet ved gjeninnføring.

Strategi	Tiltak som forutsetter ekstra bevilgninger	Periode	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.5	Styrke og utvide innkjøpsordningene	Permanent							
	Film	Permanent	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
	Oversatt litteratur, inkl. Mosaikk, økes fra 65 til 100 titler årlig	Permanent	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
	Fagbøker barn, økes fra 20 til 25 titler årlig	Permanent	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
	Ny norsk sakprosa, økes fra 50 til 65 titler årlig	Permanent	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
	Musikk	Permanent	---	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
	Dataspill	Permanent	---	---	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
1.7	Gjennomføre planen for bibliotekjenester i fengslene	2008-2014	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
	<i>Målområde 2: Struktur og organisering i Norgesbiblioteket</i>								
2.1	Etablere sterkere og mer kompetente folkebibliotek gjennom en konsolideringsprosess	2008-2014	10,0	30,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0
2.1	Iverksette et program for skolebibliotekutvikling	2009-2014	---	5,0	10,0	25,0	25,0	25,0	25,0
2.2	Etablere et investeringsprogram for biblioteklokaler	2008-2014	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0
2.2	Utstyre alle bibliotek med trådløst høyhastighetsnett	2008-2010	2,0	2,0	2,0	---	---	---	---
2.3	Etablere en transportordning for distribusjon av materiale mellom bibliotek i Norge	Permanent	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
2.3	Gjøre Norgesbiblioteket kjent gjennom profilering av innhold og tjenester	2009-2014	---	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0

Strategi	Tiltak som forutsetter ekstra bevilgninger	Periode	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	<i>Målområde 3: Kompetanse og forskning i Norgesbiblioteket</i>								
3.1	Etablere et kompetanseutviklingsprogram for å styrke Norgesbiblioteket og de konsoliderte enhetene	2008-2014	1,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
3.2	Styrke og videreutvikle et kompetansemiljø for opphavsrett og personvern ved Nasjonalbiblioteket	Permanent	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
3.2	Etablere forskningsprogram der abm-området inngår	Permanent	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
	SUM BEVILGNINGER		259	298	325	338	338	338	338

Strategi	Tiltak som forutsettes dekket innenfor økte prosjektmidler til ABM-utvikling ¹	Periode	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
			78,0	78,0	78,0	78,0	78,0	78,0	78,0
	<i>Målområde 1: Innhold og tjenester i Norgesbiblioteket</i>								
1.3	Stimulere til utprøving av nye IKT-tjenester og –løsninger	Permanent	X	X	X	X	X	X	X
1.4	Etablere et fast samarbeid mellom bibliotekmyndighetene og utdanningsmyndighetene	Permanent	X	X	X	X	X	X	X
1.5	Utvikle en handlingsplan for å styrke bibliotek, arkiv og museer som lokalhistoriske sentre	2007-2008	X						
1.6	Bidra til inkludering av innvandrere gjennom litteratur- og kunnskapsformidling	Permanent	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Målområde 2: Struktur og organisering i Norgesbiblioteket</i>								
2.3	Endre dagens biblioteklovgivning for å sikre samarbeidet i et nasjonalt biblioteknettverk	2008-2010	X	X	X				
2.3	Styrke krav til bibliotek-tjenester i forskriften til opplæringsloven	2007-2008	X						
2.4	Utvikle verktøy og metoder for evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene	Permanent	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Målområde 3: Kompetanse og forskning i Norgesbiblioteket</i>								
3.1	Utvikle et hospiteringsprogram for bibliotekansatte	2008-2009	X	X	X	X	X	X	X
3.2	Opprette nettverksgrupper med deltakere fra ulike bibliotektyper	Permanent	X	X	X	X	X	X	X
	TOTALT BIBLIOTEK-REFORM		337	376	403	416	416	416	416

¹ Disse tiltakene forutsettes dekket gjennom den varslede økningen i ABM-utviklings prosjektmidler

TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsgjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotektenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden. Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotektermer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenariobasert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap. Arkivorganisering i Nederland og Sverige
- #22 Bibliotekene og det flerkulturelle Norge. En delrapport i bibliotekutredningen
- #23 Statistikk for bibliotek og museum
- #24 Danser med ulver. Bibliotekene, utgiverne og de elektroniske kunnskapskildene
- #25 Arkivene, bibliotekene, museene og de nasjonale minoritetene
- #26 Brudd
- #27 Rom for lek og læring. Bibliotektilbudet til barn og ungdom
- #28 Arkiv, demokrati og rettferd
- #29 ICOMs museumsetiske regelverk

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til ABM-utvikling så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på www.abm-utvikling.no.

